

Skärgård

NR 3/2020 - ÅRGÅNG 43 - TIDSKRIFTEN SOM DOKUMENTERAR ETT KULTURARV

Handens verk

Ryor / Barösund / Birger Pettersson

SKÄRGÅRD 3/2020

Handens verk

Värdet av att kunna lappa och återbruka / Pia Prost.....	2
En skinngarvarmästares kärlek till hantverket / Hanna Nore	4
En sticktröja för livet / Cecilia Lundberg	9
Ryorna bär på många hundratals år av historia / Pia Prost.....	12
Hantverk som levebröd / Joel Simberg.....	16
Dokumentationen viktig när segeljakten Alanta byggs / Petter Mellberg	24
Högkvalitativa produkter av säl kan inte säljas / Pia Prost.....	28
Hållbart hantverk i skärgården / Lena Långbacka	34
Sjöhistoria och marinarkeologi / Mikko Huhtamies	40
Bebyggelse och bosättning i Barösunds yttre skärgård / Krister Hamberg	44
Aktiv byaverksamhet i Barösund / Anders Holmberg	56
SKÄREN – skärgårdshistoria på webben / Eva-Marie Backnäs.....	60
Marslars-Birger / Cecilia Lundberg.....	64
Vackert ode till Skärgårdshavet / Cecilia Lundberg	70
Ålänningar i Nicaragua och lastångarens sista resa / Thure Malmberg	73
Hur de åländska kvinnorna banade väg ombord / Cecilia Lundberg.....	75
Skärinytt.....	78
Sista bilden	80

Skärgård

NR 3-2020, årgång 43

TEMA: Handens verk

Tidskrift utgiven av Skärgårdsinstitutet vid Åbo Akademi (SIÅA) för presentation av aktuell skärgårdsforskning samt diskussion kring frågor som rör skärgården och våra svenska kustbygder.

WEBBSIDA: www.skargard.fi

ANSVARIG UTGIVARE: SIÅA/Chefredaktör Nina Söderlund

REDAKTÖR: Pia Prost,
e-post: prost.pia@gmail.com
Tfn: +358 (0)50 338 1710
Postadress: Arken, Fabriksgatan 2 G,
20500 ÅBO, Finland.

Tidskriften Skärgård utkommer med 4 temanummer per år.

ÅRSPRENUMERATION (fortlöpande) kostar 46 € i Finland och 50 € utomlands. Lösnummer 15 €.

PRENUMERATIONER via www.skargard.fi
eller Anita Julin, tfn: (02) 215 4944,
e-post: skargard@abo.fi

LEDNINGSGRUPPEN FÖR SIÅA 2018-2020

Ordförande PM, utbildningsplanerare Nina Söderlund
suppl. PM, utbildningschef Mona Riska

FL, föreståndare Kasper Westerlund
suppl. FM, skärgårdsguide Charlotte von Haartman

FD, docent, universitetslärare Mikael von Numers
suppl. PM, kommundirektör John Wrede

FD, universitetslärare Blanka Henriksson
suppl. PM, utvecklingschef Gunilla Granberg

FD, docent, universitetslektor Katriina Siivonen
suppl. FM, utvecklingschef Olle Lerche

FM, koordinator Katja Bonnevier
suppl. PM, skärgårdsombudsman Sami Heinonen

PD, professor emeritus Kjell Andersson
suppl. FM, doktorand Maria Johansson

FM Julia Ajanko (FÖSS)
suppl. EM, verksamhetsledare Micaela Jansson (FÖSS)

 SVENSKA LITTERATURSÄLLSKAPET I FINLAND
Birger Petterssons fond

Konstsamfundet

William Thurings stiftelse
Tidskriftscentralen rf.
Stiftelsen Martha och Albin Löfgrens kulturfond

LAYOUT, OMBRYTNING OCH PRODUKTION:

Gosmos Factory Ab, Åbo

TRYCK: Grano Oy, Vasa

© 2020 Skärgårdsinstitutet vid Åbo Akademi

ISSN 0356-9381

PÄRMEN:
Britt Henriksson
Foto: Lena Långbacka

Värdet av att kunna lappa och återbruka

Hängtork heter de tydligen. Ett sorts “paraply” med vidhängande klädnypor, en liten torkställning för underkläder och andra mindre textilier. På sommarstugan har vi en brun-beige en, som användes redan av min farfar och hans fru **Ninni**. Ett minst 30-årigt plastskrälle, som vid det här laget bara har tre hela klädnypor.

Ändå har vi inte förmått oss att kasta det. Två av armarna är reparerade med silvertejp, och de söndriga plastöglor som ska hålla fast klädnypona har ersatts av presentband, jutesnören och en nyckelring. Det här är alltså en grej som kostar några euro i butik. Men för mig representerar den något som många av oss i de yngre generationerna har mist: att kunna sätta en ära i att reparera sina saker.

Jag älskar bilderna från den digitala foto-utställningen “Lappat och lagat”, som **Lena Långbacka** nämner i sin artikel om Vårkultur 2020 med temat Hållbart hantverk. Utställningen visar reparerade föremål ur Pargas Hembygds- och Sagalunds museums samlingar. En glasbägare som fått en träfot, en skyffel av trä som lappats med ett par metallplattor, sprickan i porslinstallriken som hålls ihop av en nit. Återbruk inte är något nytt – under alla tider har människan tagit tillvara och återanvänt allt, vilket har varit helt avgörande för överlevnaden.

Men även för oss är återbruk en fråga om överlevnad. Allt som nyproduceras kräver resurser i form av råvaror, vatten och energi. Vårt ekologiska fotavtryck blir allt större: världens befolkning växer och är idag cirka 7,3 miljarder. Enligt FN kommer världens befolkning att vara 8,5 miljarder redan år 2030. Mer människor behöver mer plats, mer mat, mer prylar, vilket gör att naturresurserna sinar. Jorden blir allt fattigare på mineraler, metaller, näringsämnen och biotoper. Tre fjärdedelar av alla arter på jorden riskerar att försvinna under de närmaste århundradena.

Hur ska man ska få de generationer som vuxit upp i slit-och-släng-samhället att i stor skala börja återbruka, reparera, återanvända, istället för att köpa nytt? För det är vad som krävs, eftersom naturresurserna inte är oändliga.

Om man bortser från själva materialvärdet, vilka ting värdesätter du högst i ditt hem? Jag tror att många av oss har lite liknande svar: de saker som sammanflätats med historia och traditioner, minnen och känslor. Kanske de ting som gjorts av nära och kära? Den flitigt använda frukostbrickan som dottern snickrat i slöjden, de handstickade sockorna från en vän, de gamla verktygen som använts i generationer. Ryan som kanske hängt i en släktgård i flera hundra år. Till och med en trasig

I år deltog jag i träbåtsparanden under Forneldarnas natt i Pargas med min pappas hantverk, ekan Tjärleken. Träbåtens trehövdade besättning hade äran att transportera årets eldbärare, riksdagsledamot Sandra Bergqvist, som på grund av sitt juryuppdrag i sandslottstävlingen i Nagu skulle bli litet sen. Men det var inget som inte Skärgårds redaktion kunde fixa – tidskriftens Mia Henriksson ryckte raskt in som stuntkvinna under en del av färden. Foto: Anja Kuusisto

torkställning, som lappats av flitiga händer som sedan länge stillnat.

Motpolen till slit-och-släng är hantverk, eller hur? Då tänker jag inte nödvändigtvis på den tid det tagit att framställa produkten, utan på att det som vi eller någon annan satt ner tid och möda på att framställa, får ett helt annat värde än något massproducerat vi i förbifarten kan rycka med oss i en supermarket. Och det som för oss har ett högt värde, känner vi ett större behov av att reparera och bevara.

Hantverk har naturligtvis också ett egenvärde i sig. Skaparglädje, gemenskap, traditioner, meningsfullhet, skönhet... Dessutom är det lugnande – att sätta sig ner med ett broderi eller en stickning kan både sänka

pulsen och minska blodtrycket. Och jag är säker på att man kan få utlopp för sina upp-dämda aggressioner vid en hyvelbänk.

Så vi hoppas att ni låter er inspireras av detta nummers olika artiklar om hantverk, som mer eller mindre har en direkt koppling till skärgården. Ge er tid för att i höst skapa med händerna, det behöver inte vara mer avancerat än att lappa ett par byxor.

Med önskan om många kreativa stunder i höstmörkret!

Pia Prost, redaktör

*pia.prost@abo.fi
050-338 1710*

En skinngarvarmästares kärlek till hantverket

Text: Hanna Nore

Det finns inget som är lika naturnära som att garva skinn. För mig är det en passion och ett kärt arbete som utmanar mig gång på gång. Fiskskinn är en av skärgårdens gömda skatter. Den ekologiska vidareförädlingen skulle vara värd att utveckla för framtiden.

Som garvare jobbar man med många olika faktorer. Varje råskinn är unikt och kräver sin egen variation på den arbetsmetod man väljer för att skinnets i fråga ska bli så bra som möjligt. Jag upplever att för varje skinn jag garvar, lär jag mig någon ny detalj som gör skinnets bättre. Med varje skinn ökar min kunskap, för varje skinn blir jag mer lyhörd och skickligare. Min största belöning är att kunna klämma på det färdiga lädret och höra det knarra, såsom läder enligt min mening ska göra. Det är beviset på att man gjort processen rätt!

För att få det bästa skinnets börjar processen redan med att hitta det bästa möjliga råmaterialet. Samarbetet med lokala gårdsägare, jaktföreningar och fiskare är belöande för alla parter i och med att allas intressen gynnas – ingenting kastas bort. Jag vill arbeta och undervisa med råmaterial vars ursprung jag känner.

MITT NAMN ÄR HANNA NORE, jag är en traditionell skinngarvarmästare bosatt på Kimitoön. Jag har jobbat med att undervisa andra i traditionella garvningstekniker i över tio års tid. Med traditionella metoder kan man ta fram ett ekologiskt, etiskt och hållbart alter-

nativ till industriella, tungmetallsimpregnerade, läder och skinn. Jag gläder mig speciellt över att kunna föra det urgamla garvarkunandet vidare till kommande generationer.

Det finns bara några få traditionella yrkesgarvare i Finland. Lyckligtvis växer dock intresset för branschen och som ett resultat har även antalet hobbyutövare ökat.

Jag är till stor del självlärd. Det första skinnets beredde jag för 15 år sedan, när det ännu var svårt att hitta information om processen. Men genom misstag och framgångar lärde jag mig att förstå lädret och blev förtjust i det. Materialet tog mig med storm! För 13 år sedan fick jag under ett års tid handledning av en norsk lärare, vilket fördjupade mina färdigheter och ökade mitt intresse för traditionell garvning.

MED GARVNING avser man att genom kemiska reaktioner förädla råläder till hållbart läder. Produkten ska tåla värme- och fuktförändringar, ha ökad dragfasthet och mjukhet, samt krympa så litet som möjligt. Garvat skinn kan i gynnsamma förhållanden hålla i tusentals år.

Det finns många olika metoder att bearbeta läder. I och med industrialiseringen föll de

Arbetskedena i garvningsprocessen är många. Foto: Hanna Nore

Medan skinnet torkar krossar Hanna Nore fiberstrukturen genom att sträcka på det över ett käkben från en älg. På så sätt mjukgörs det till ett smidigt och mjukt skinn. Foto: Sanna Nore

traditionella garvningsteknikerna i glömska, men till all lycka har dessa tekniker överlevt i det dagliga livet hos många ursprungsfolk. Unikt och naturvänligt läder blir till då man använder sig av traditionella lädergarvningstekniker som utförs för hand. Denna tradition har starka rötter i historien. Allt en garvare behöver finns i naturen.

I JUNI 2020 ordnades en tre dagar lång fiskskinnsgarvningskurs i Korpoström. Tolv ivriga kursmedlemmar fick fördjupa sig i fiskskinns fascinerande värld. Kursmedlemmarna bekantade sig med fiskskinn, garvade med olika traditionella tekniker och fettgarvade själv skinn av tre olika fiskar: lax, lake och gös.

Med fettgarvningstekniken bereds skinnet genom att man använder omättade fettsyror, som finns i bland annat äggula och växtoljor. Kursmedlemmarna fångslades av fiskskinns mångsidighet och de vackra skinnen överaskade med sin tålighet. Visste du att det

inhemska lakskinns draghållfasthet går att jämföra med ormskinns?

Fjällfickorna på ytan av skinnet ser olika ut för varje fiskart. Gösens fjällfickor är små och täta, medan gäddans stora fickor får ett litet ruggigt utseende vid garvningen. Alla fiskskinn går att garva, oberoende storleken. Fisk är en lättförädlig produkt och det samma gäller skinnet i sig. Man brukar säga att fiskskinnet duger till garvning om du kan tänka dig att äta själva fisken. Av denna orsak bör man fästa extra noggrannhet vid insamling och lagring av skinnen. Det bästa sättet att förvara fiskskinn är att packa ner dem tätt i plastpåse efter filering och frysa ner dem. Skinnen tinas upp i kallt 10-procentigt saltvatten innan man sätter igång med garvningen. Saltet förhindrar bakteriernas framfart och avlägsnar vävnadsvätskor.

PROCESSEN PÅBÖRJAS med råbearbetning, där allt som lätt förfars (kött, fett och hinnor) skrapas bort. Det är väldigt viktigt

I juni 2020 ordnades en tre dagar lång fiskskinnsgarvningskurs i Korpoström. Foto: Hanna Nore

att de tunna hinnorna avlägsnas noggrant, eftersom de förhindrar absorberingen av garvämnena. Efter skrapningen fjällas skinnets försiktigt, till exempel med hjälp av en nagelborste. Till den hårdskinnade abborren behöver man en fiskfjällare till hjälp. Här får man vara försiktig så att skinnets fina fjällficksmonster inte förstörs! Nästa steg är att tvätta skinnets i svalt vatten med tvål. Skinnen bearbetas som om man skulle tvätta strumpor. Man använder rejält med tvål, så att fiskskinnets egna fetter tvättas ur. När skinnets inte längre luktar fisk är det färdigtvättat och nästa steg i processen kan påbörjas med att blanda garvningsfetterna.

För beredningen av laxskinn behöver man äggula, rypsolja och tallsåpa. Tallsåpan fungerar som emulgator och får blandningen att tjockna till som majonnäs. Fettblandningen masseras in ordentligt i de fuktiga fiskskinnen och hängs upp på tork över natten.

Nästa dag söndras skinnets fiberstruktur mekaniskt med hjälp av händerna. När syre reagerar med fetterna i skinnets och fettsyror oxideras, garanteras ett mjukt skinn. Det här oxideringsskedet är rätt fysiskt och skinnets sträva yta kan riva sönder huden på händerna. Skinnets är som skörast vid det här skedet av garvningsprocessen, så man får vara försiktig med att inte använda för mycket kraft. Ytan på ett väl oxiderat skinn blir vitt. Efter detta får de fettgarvade skinnen mogna i rumstemperatur i 1-7 dygn.

NÄSTA STEG är mjukgöringstvätten, då skinnen läggs i ljummet tallsåpsvatten och igen tvättas som strumpor. Nu borde skinnen ha en elastisk känsla, de borde töja och tåla mekanisk bearbetning bra. Medan skinnets torkar mjukgörs det till ett smidigt och mjukt skinn genom att man sträcker ut det och krossar fiberstrukturen. Man kan använda sig av olika verktyg som hjälp vid mjukgöringen. Ett av mina favoritverktyg är ett käkben från en älg som jag putsat. Fiskskinnen behöver

Välskötta verktyg är en förutsättning för ett gott slutresultat. Foto: Hanna Nore

inte mjukgöras färdigt på en gång, utan man kan hålla pauser så länge man kommer ihåg att frysa ner skinnen emellan. Jag rekommenderar varmt att man fryser ner skinnen under mjukgöringsprocessen, eftersom det också hjälper till att bryta upp fiberstrukturen.

När skinnen är helt torrt borde det också vara mjukt. Med växtfärger kan man få

vackra färger på skinnen. Ett korrekt garvat skinn är luktfritt, tåligt och ett mångsidigt material till kläder, inredning, smycken eller till och med skor. Fiskskinn är en av skärgårdens gömda skatter och den ekologiska vidareförädlingen skulle vara värd att utveckla för framtiden.

HANNA NORE

är traditionell skinngarvarmästare, bosatt på Kimitoön.

+358 4403 33890
www.hannanore.fi

ARTIKELFÖRFATTAREN

Tikkuröijy, det givna plagget för Karlö manskör.

En stickatröja för livet

Text: Cecilia Lundberg, Foto: Anna-Maria Haapala

I Bottenhavets nordligaste delar är det extra viktigt att skydda sig mot bitande vindar, nedkyllt regn och ettriga myggsvarmar. Då är en äkta "tikkuröijy" från Karlö plagget nummer ett.

Karlö, Hailuoto på finska, är Finlands tredje största havsbelägna ö – Åland och Kimitoön är större – och ligger utanför Uleåborg i norra Bottenviken. I dag är nästan 1000 personer skrivna på ön. Karlö är den enda ön i Bottenviken med åretruntbosatta utan fast vägförbindelse. Från Oulunsalo trafikerar färjor flera gånger dagligen på passet som är nästan sju kilometer långt.

Öns invånare började med fårskötsel i slutet av 1700-talet, vilket genererade en tradi-

tion av ullhantering och handarbete. Den första kända stickerskan från Karlö hette **Sofia Björkholm**. Den traditionella Karlötröjan har anor sedan 1800-talets början.

EN ÄKTA Karlötröja kallas "tikkuröijy" (eller *tikkurilluotolainen*), är grå till färgen och stickad i otvättad ull. På så vis bibehålls ullfettets isolerande verkan för tröjans bärare och skyddar mot vind och väta. På kuppen får stickarens händer en välgörande manikyry. Tröjan stickas i ett stycke, ursprungligen med hjälp av tio stycken strumpstickor (Karlöstickor). Nuförtiden är det behändigare

Martti Haapala från Karlö i sin tikkuröijy som frun stickat.

att använda rundsticka. Ursprungligen var tröjan kraglös och kombinerades med en lång halsduk. I modern tid har den vanligen en hög krage och knäppning på vänster sida. Tröjan är i huvudsak ribbstickad, men högst upp på bringan är en kvadrat mönsterstickad. Den kvadraten kallas *kaupunki* (stad) eller *västäräkki* (sädesärla).

Auli Sipola, Karlöbo, textillärare och tidigare ordförande i öns hembygdsförening, berättar om olika teorier kring dessa benämningar:

- Kaupunki hänvisar troligen till Uleåborg och antingen stadens ruttmönster, eller stadens fåfånga. Men det är också möjligt att kaupunki är en förvrängning av ordet kautunki/kauto som avser ovansidan på en sko. Västäräkki kan avspegla fågelns ljusa bröst, som sticker ut från resten av fjäderdräkten. I bägge fallen handlar det om något som avviker från det övriga mönstret.

Bärarens initialer kan ingå i mönstret, speciellt vanligt då Karlöbrudar stickade en tröja till sin blivande äkta hälft. Det hände också flera gånger att det var just med tröjans hjälp en drunknad kunde identifieras.

Karlötröjan är ett multiplagg som passar för alla tillfällen. Som arbets- och vardagsplagg lika väl som vid festligare tillfällen. Förr kunde en tröja gå i arv från far till son, men det finns också de som jordfästs iklädd sin stickatröja.

Att sticka och sälja sina alster var förr en av få möjligheter för Karlökvinnorna att förtjäna egna pengar. Försäljningen ägde rum under fiske- och marknadsresor, allt från Uleåborg och över på svenska sidan. I Sverige fick man bättre betalt och för vinsten kunde man införskaffa värdefullt salt till ön. En tröja kunde också fungera som skattebetalningsmedel.

Ullen och stickandet har en viktig social funktion på Karlö. Förr i tiden kardades och spans ullen under gemensamma samkväm. Som mest fanns det 4000 får som strövade fritt på Karlö. Under 1950-talet kom en lag om krav på stängsel och efter detta minskade antalet får drastiskt. Auli berättar att det fortfarande finns en gård med får på Karlö. Men i dag skickas ullen för industriell behandling på fastlandet.

FRÅN ATT stickkonsten varit en självklar sysselsättning för öns kvinnor – det sägs att en del till och med stickade gående – började kunskaperna efter hand förfalla. Till all lycka har Karlötröjan under de senaste åren upplevt en renässans. Karlö hembygdsförening har grundat en träffpunkt för stickentusiaster som regelbundet samlas och stickar tillsammans. Träffarna är välbesökta och brukar samla tjugo till trettio stickare per kväll. Alla är välkomna, ung som gammal, nybörjare som mer erfarna stickare, kvinnor som män.

Källor:

Elävä perintö, 2017. Hailuotolaisen tikkuröijyn neulominen. wiki.aineeton-kulttuuriperinto.fi (2020-08-14)

Kängäs, P. 2020. Tikkuröijy. Tämä on tarina harmaasta villapuserosta. yle.fi/uutiset/3-11301835 (2020-08-14)

YLE levande arkiv: Kalastajanneule luotolainen on villapaitojen klassikko, 2013. www.yle.fi (2020-08-14)

Detalj av kragen och frampartiet till en äkta sticktröja från Karlö.

Speciellt roligt att den traditionella kvinno-
sysslan i dag lockar över genusgränserna.

Beställningslistan på en handstickad Karlö-
tröja är lång. Ändå kan de flinkaste stickarna
färdigställa imponerande 15 tröjor per år.
I dag är spridningskanalerna också längre
än till Uleåborg. Hudvårdsspecialisten till
USA:s tidigare första dam, **Michelle Obama**,
har en vit Karlötröja som hon flera gånger
visat upp på Instagram. Och Karlöprästen
blev en gång stoppad i säkerhetskontrollen
på Heathrows flygplats, eftersom vakten ville
beundra hans tröja och fråga ut honom om
mönstret.

Karlötröjan finns upptagen på Finlands
nationella förteckning över levande kultur-

arv. Där hittas också utlysande av julfreden
i Åbo, allemansrätten, bastubad och finsk
tango. Andra hantverk på listan är exempel-
vis Korsnäströjan och vävning av trasmat-
tor. Finlands nationella förteckning sorterar
under Unescos internationella konventioner
om kulturarv.

Inspirerad att sticka en egen tikkuröijy?

Du hittar gratis mönster på en Karlötröja
på det finländska handarbetsgarnet Novitas
hemsida novitaknits.com, sök på Karlötröjan
på deras svenska sidor!

CECILIA LUNDBERG

är doktor i marinbiologi och jobbar vid Centret för livslångt
lärande vid Åbo Akademi, bland annat som redaktör för
Tidskriften Skärgård. Gillar att sticka, så en dag ska hon nog
börja med projekt tikkuröijy.

cecilia.lundberg@abo.fi
046 920 2007

ARTIKELFÖRFATTAREN

Ryorna bär på många hundratals år av historia

Text: Pia Prost, Foto: Anna Franzén

I dag tänker vi oss oftast ryan som ett inredningselement, men några generationer tillbaka var den i högsta grad ett bruksföremål. Ryans historia sträcker sig ända till vikingatiden – redan då användes ryorna som värmande täcken i båtarna.

Ordet rya härstammar från det urgamla skandinaviska ordet ry, som betyder ett tuftat täcke. I formen ru existerar begreppet också på Irland och i anglosaxiskan betydde ordet ryhae ett grovt ulltäcke.

År 1584 åtalas en man i Stockholm för att han sagt att *“Kongen schal icke legre sticke fothen utan rijan recker”*, alltså inte lägga sig i det han inte hade att göra med. Ryorna var då alltså så vanliga att de inkorporerats i ett talesätt. Det fanns gott om ryor på de kungliga slotten, exempelvis fanns det år 1578 112 stycken ryor på Uppsala gård.

Den äldsta bevarade finska ryan är från slutet av 1600-talet. På den tiden använde adeln och prästerskapet ryor som täcken. Konsten att väva ryor spred sig från kusttrakterna till de rika bonde- och hantverkarkretsarna inne i landet. De äldre ryorna indelas i slitryor eller prydnadsryor. Slitryorna var enkelt mönstrade, medan prydnadsryorna kunde vara dekorerade med både bildmotiv och mönster i klara färger.

De folkliga ryornas blomstringstid började i slutet av 1700-talet, när även vigselryan fick

en given plats som en del av bröllopsceremonin inom alla samhällsklasser. En mönstrad rya krävde mycket arbete och var värdefull, så den gjordes ofta som en del av brudens hemgift. Under vigseln stod brudparet på ryan för att skydda prästen och brudparet från de onda krafter och faror som lurade under kyrkan. Den kunde också användas på brudsängen eller som en dekoration på festplatsen.

Rent tekniskt är ryaknytningen ett mellanting mellan vävning och rent handarbete och den har använts för både mattor, dynor och väggbonader. Ryornas blomstringstid fortsatte till mitten av 1800-talet, då industrialiseringen och massproduktionen tog över.

BESÖKER DU Skärgårdscentrum Korpoström är chansen stor att du stöter på **Britt Henriksson**. Bitte, som hon kallas, är en av de aktiva krafterna bakom Hantverkstaden på andra våningen i centret. I år har hon varit med och planerat utställningen om ryor.

På sätt och vis är även Britt själv en del av utställningen – i alla fall det alster som håller på att växa fram vid hennes vävstol. Sedan juli är hon i full gång med att göra en kopia av den rya hon för första gången såg på Åbo

Britt Henriksson gör en kopia av den rya som hängde i hennes morfars gård, Markomby Västergård.

Ryan består av 42 000 knutar.

slott i början av 1990-talet. Nu hänger den på väggen framför henne.

– Det visade sig att ryan kom från Markomby Västergård, min morfars hemgård. Redan då tänkte jag att jag någon gång ska göra en kopia av den vackra ryan och nu, 30 år senare, fick jag min chans, berättar Bitte.

Ryan är lånad från Landskapsmuseet över sommaren. Under vintern tillbringade Britt en hel del tid på museet med att rita, mäta och fundera. När hon insåg att ryan bestod av 42 000 knutar tänkte hon tappa hoppet, för trots att Bitte alltid handarbetat och vävt mycket har hon aldrig tidigare gjort en rya. Men mönstret blev gjort och nu är redan en tredjedel av ryan färdig.

Förutom att Bitte vet att ryan är från Markomby, är det mycket svårt att säga så myck-

et annat om den. Ingen vet vem som gjort den eller när den är vävd. Detsamma gäller nästan alla de andra ryorna på utställningen också. Utgående från färg och mönster kan man försöka åldersbestämma dem, men å andra sidan kan det vara någon, som liksom Bitte, har kopierat en äldre rya.

Fram till tre års ålder bodde Bitte själv på Markomby Västergård.

– Jag var så liten när vi flyttade att jag inte kan säga att jag har några egentliga minnen från den tiden. Men jag har funderat på om ryan kan ha hängt i gården då och att något i mig därför känner igen den. Det skulle kanske förklara varför jag kände så starkt för ryan när jag såg den på slottet.

När den nya ryan snart hänger i Bittes eget hem, har hon vävt in ett möte med flitiga händer i tidigare släktled.

Britt Henrikssons arbete med Markomby-ryan har blivit ett levande inslag i utställningen om ryor i Hantverkstaden på Skärgårdscentrum Korpoström.

Hantverkstaden i Korpoström

Hantverkstaden är en året-runt-verksamhet som har startats på Skärgårdscentrum Korpoström i samarbete med Korpo Kulturgille rf., den lokala Marthaföreningen och Korpo hembygdsförening. Här kan Korpoborna samlas och utföra olika hantverk och man ordnar både kurser och utställningar. Sommartid samt under den första lördagen varje månad ordnas olika prova-på-evenemang, såsom kortkurser i tovning, växtfärgning och cementgjutning. Hantverkstadens kontinuerliga verksamhet är öppen för alla intresserade – välkommen med varje tisdag eftermiddag året runt för att skapa egna hantverk.

Kontaktperson: Britt Henriksson 0400 997913.

Källor

Finska handarbetets vänner, suomenkasityonystavat.fi

sv.wikipedia.org/wiki/Rya: "Finlands Ryor - Textilhistorisk undersökning", by U.T. Sirelius, The Otava Publishing Company, Helsinki 1924.

PIA PROST

redaktör för Skärgård, tvivlar på att hon någonsin kommer att kunna göra en rya. Däremot hoppas hon kunna färdigställa några av de halvfärdiga handarbetsalster som hon påbörjat under de senaste 30 åren.

050-338 1710
prost.pia@gmail.com

ARTIKELFÖRFATTAREN

För fulla segel i Medelhavet ombord på Sea Cloud. Foto: Joel Simberg

Namnskylten i aktern på Sea Cloud 2 piffas upp i Las Palmas. Foto: Jadranka Brajčovic

Hantverk som levebröd

Text: Joel Simberg

År 1998 blev jag utexaminerad träartesan från Åbolands hemslöjdläroinstitut (ÅHI) och har sedan dess huvudsakligen tjänat mitt levebröd som trähantverkare. Under min uppväxt har jag visserligen ströjobbat med annat (som servitör, lärare, operasångare, diskare med mera), dock enbart tillfälligt. Jag delar här med mig av mina erfarenheter från tre olika livsskederna som hantverkare.

Hantverkare ombord ett segelfartyg

Åren 2001-2010 jobbade jag ombord på diverse segelfartyg och skutor, både ute på de stora haven och hemma i vår skärgård. Trots obefintlig utbildning inom sjöfart fick jag mitt första jobb till sjöss på grund av att jag var snickare. Den fyrmastade barken Sea Cloud, som seglade charter på båda sidorna om Atlanten, hade tre timmermän bland besättningen på 60 personer.

Hantverkarskunnande värdesätts högt ombord på segelfartyg, vilket hjälpte mig i början då provningarna haglade tätt. Det faktum att den australiensiska båtsmannen, tillsammans med chefssnickaren från Belarus, inte lyckades suppa mig under bordet första kvällen ombord var också till hjälp.

Förutom de gemensamma uppgifterna på däck, såsom vakthållning, rengöring, seglingsmanöver och båtkörning, så var vi ständigt sysselsatta med underhållsarbete. Timmermännen, riggarna och segelmakaren hade fria händer att i egen takt beta av sina listor på sådant som behövde göras ombord. Ofta arbetade vi i de kompakta verkstäderna under fördäck. Dessa lugna stunder kunde abrupt avbrytas av båtsmans gormande: "Sailstations!" eller "All hands on deck!". Då fick man lära sig att snabbt som attan få sina grejer undanstuvade och dyka upp där man förväntades vara.

Ett arv från forna tider var att timmermännen ombord på skeppen fick hålla koll på och tanka färskvattnet ombord, för de var ju räknekunniga. En annan uppgift för timmermännen var att sköta om ankringen tillsammans med båtsman, samt köra vinschen vid förtöjning.

Även då jag senare varit mönstrad som matros på mindre båtar, har jag alltid axlat snickarrollen ombord. Det har lett till mera självständigt arbete och utmanande uppgif-

ter, som varit mig till nytta. Ett sådant exempel är när jag under dockningen av brigantinen Soren Larsen i Tauranga i Nya Zeeland fick förstärka båtens undervattenskrov i ek, tillsammans med skepparen och varvets timmermän. Medan den övriga besättningen fick sköta rutinsysslor ombord under strikt ledning av styrman. För övrigt var det som hantverkare lättare att vid behov plocka med sig en handfull verktyg och "gå omkring och se upptagen ut", om man behövde prata bort en eftermiddag eller så.

I slutet på mars 2004 anlände galeasen Inga till Viaporin telakka, beläget på Sveaborg utanför Helsingfors. Förutom skepparen var vi två man på däck. Vårt uppdrag var att under tre veckors tid byta ut den stående riggen. Trävirket i master, bommar och gafflar var slut, och dom nya pinnarna låg på kajen under kranarna och väntade. Vi gjorde långa intensiva dagar tillsammans med de mästerliga hantverkarna på varvet. Det var där och då jag förstod att det inte bara går att tjäna sitt levebröd som hantverkare, utan det går även att göra det med finesse och stil! Men det måste gå undan.

Vintern 2008-09 övervintrade jag ombord på den åländska skonaren Linden, som låg fastfrusen i östra hamnen i Mariehamn. Jag skötte underhållet tillsammans med bland annat en båtbyggare från Stockholm. Kolligans kunnighet, samt dennes berättelser om det ljuva studielivet i storstaden i väst, fick mig att följande vår söka in till Skeppsholmens båtbyggarlinje. Det visade sig vara ett bra drag. Till saken hör att min pappa sedan tre år tillbaka drev ett båtbyggeri i Korpo, där jag spenderade allt mer tid.

Båtburen byggarbetare i Stockholms skärgård

Sensommaren 2011 fick jag anställning som snickare i ett litet byggföretag med rötterna

Provisorisk snickarbänk ombord på Sören Larsen i södra Stilla Havet. Foto: Noreen Hill

i Stockholms mellersta skärgård. Företaget byggde hus på beställning, renoverade fastigheter, bryggor och så vidare. Förutom chefen var vi tre-fyra anställda. Arbetsresorna var omständliga. Jag bodde på den tiden i Stockholms innerstad och fick ta 05:45-tåget från Tekniska högskolan till Slussen, där jag bytte till buss mot Stavsnäs vinterhamn ute på Värmdö, en bullrig resa på cirka 50 minuter.

Klockan 07:00 skulle man befinna sig på bryggan, för då började arbetsdagen och arbetsbåten sköt iväg mot ön där byggherren hade sin bas. Väl framme planerades dagen enligt väder och vind och vi packade med oss verktyg och byggmaterial. Därifrån fortsatte resan till byggplatserna med båt, fyrhjulning eller chefens obesiktigade "holmvolvo". Ibland till fots med bara skottkärran.

Det gällde att få med sig rätt verktyg och grejer till byggplatserna, annars fick man

höra om det. Förutom arbetskläder för alla tänkbara väder hade vi ofta med oss ett elverk för att kunna använda mikrougnen och kaffekokaren. Eftersom den verkliga arbetstiden blev naggad i kanterna av allt resande och släpande, fick man lära sig att skapa resultat på kort tid. Hemresan var alltid roligare om chefen var nöjd med dagen. Vi brukade packa ihop grejerna i sista stund och köra tillbaka i full fart, för att hinna till eftermiddagsbussen in till stan.

Känslan efter en sådan vecka var inte helt olik den efter ett skogsläger under militärtjänsten.

Jag kommer ihåg en gång då jag med min rygsäck, på väg hem från jobbet, var så täckt av lera och betongdamm att jag tog upp fyra sittplatser i tunnelbanan.

Färgborttagning från isen i Mariehamn. Foto: Joel Simberg

Chefen var kunnig och jag lärde mig en hel del om båthantering och byggjobb. Indirekt lärde jag mig sådant som jag senare har haft nytta av som företagare. Alltför optimistisk tidsplanering och frustrerade kunder förekom. När jag sedan i november fick ett jobberbjudande av Marina läroverket i Danderyd, som innebar att spendera den annalkande vintern nere på Teneriffa, tog jag tacksamt emot det.

Hantverkare och företagare

Hösten 2012 var jag nyutbildad båtbyggare bosatt i Stockholm och blev erbjuden underhållsarbete på vandrarhemsskeppet Af Chapman. En förutsättning för jobbet var att jag tog steget till att bli företagare. Sagt och gjort, firma Joel Simberg grundades. I början skötte jag bokföringen själv, men insåg snart att det var en onödig börda. Det kunde lätt ta mig en arbetsdag att få skatteblanketter

ifyllda, sitta och telefonköa hos försäkringskassan och dylikt. Tack, men nej tack.

Därefter, med en nästintill magisk bokförare, och hur mycket kul jobb som helst att göra, fick jag en rätt bra start på livet som företagande hantverkare. När jag år 2014 fann kärleken och flyttade till Korpo, var det ingen tvekan om vad jag skulle börja jobba med. I dag har jag varit verksam inom båtbyggeri, snickeri och byggjobb i Åbolands skärgård i snart sex år. Så länge hälsan tillåter och jobben fortsätter att dyka upp, ser jag mig själv fortsätta på den här banan.

För- och nackdelar

För de läsare som eventuellt funderar på företagarlivet som hantverkare i skärgården är detta de utmaningar och fördelar som jag upplevt.

Riggbyte på Sveaborg.
Foto: Henrik Aller

Arbetsdagen börjar på bryggan i Stavsnäs vinterhamn 07:00. Foto: Joel Simberg

Utmaningar:

- inkomsterna kan variera kraftigt på grund av kontrastrika säsonger
- logistik och väderförhållanden brukar krångla till det
- långa avstånd till service på fastlandet

Fördelar:

- friheten att själv planera sina arbetstider
- varierande uppdrag gör arbetet omväxlande och ständigt lärorikt
- det finns många företagare i området att nätverka med
- digitalisering och ny teknik gör pappersarbetet lättare, marknadsföringen mer interaktiv och kommunikationen med kunderna smidigare
- tidvis fruktansvärt vackra arbetsmiljöer

Slutligen vill jag påpeka att jag som hantverkare mest har utvecklats i och med företagandet.

Att vara pressad av ekonomisk osäkerhet, sina egna (optimistiska) tidtabeller, krävande kunder och ständigt nya uppdrag sätter fart på problemlösandet och viljan att bemästra nya färdigheter. Möjligheten att dra av moms på inköp gör det även lättare för företagande hantverkare att skaffa de rätta redskapen för jobben, vilket i sin tur inspirerar till bättre och snabbare resultat.

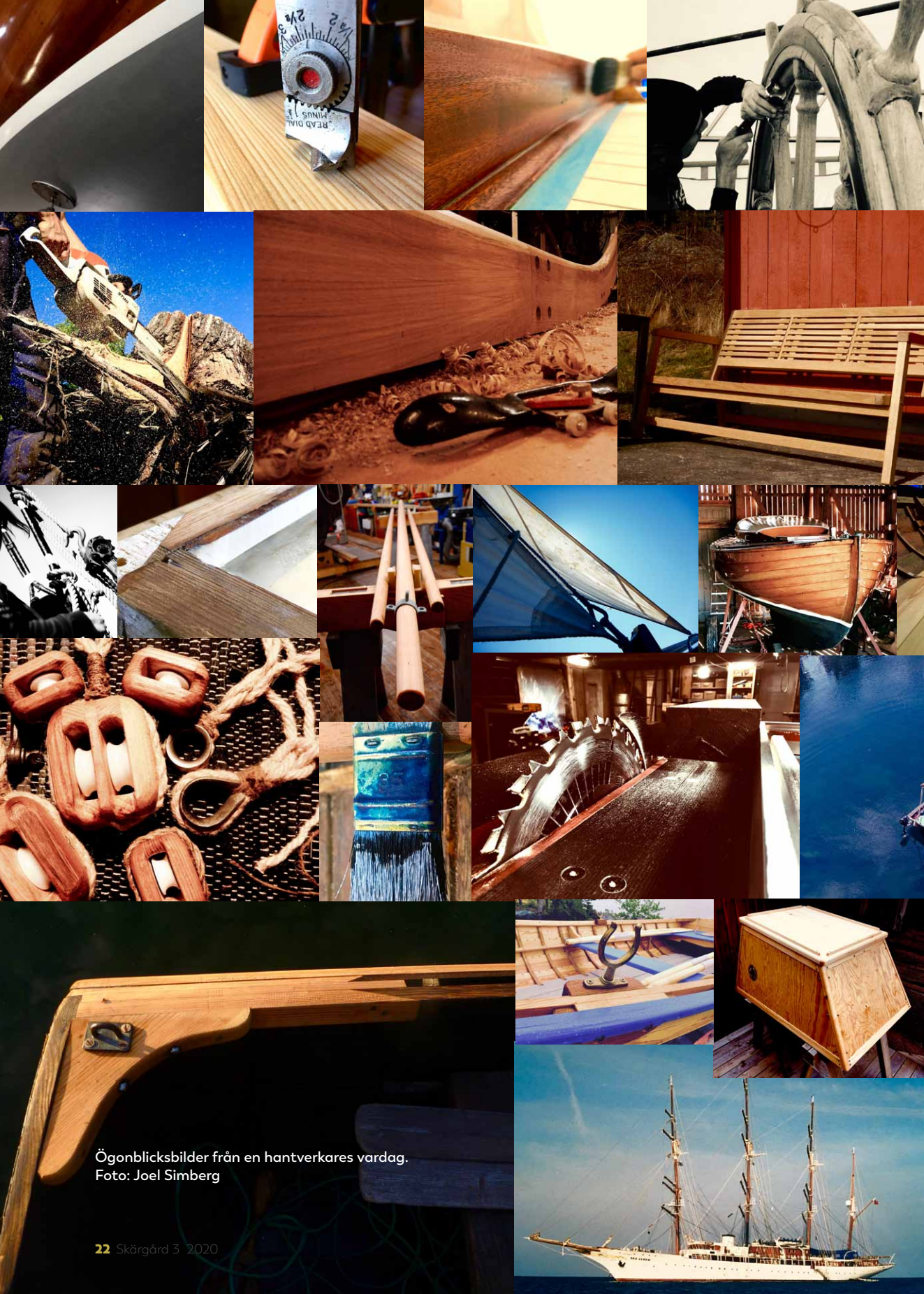
En hantverkare skapar. Resultaten är synliga och kännbara. Längs med åren kan det handla om hundratals kubikmeter fysisk materia man har byggt eller fixat på. Inspirerande. Osäkerheten om vilka uppdrag som väntar, väcker min nyfikenhet och håller mig sysselsatt.

JOEL SIMBERG

är verksam med företaget Simberg båt & snickeri och bosatt i Korpo. Man kan följa Joels arbete genom Hyvelbänksbloggen på hemsidan www.simbergworks.fi, Simberg båt & snickeri på Facebook och [jsimbergworks](https://www.instagram.com/jsimbergworks) på Instagram.

www.simbergworks.fi
040 753 5788

Ögonblicksbilder från en hantverkarens vardag.
Foto: Joel Simberg

Bordläggning

Dokumentationen viktig när segeljakten Alanta byggs

Text: Petter Mellberg, foto: Bosse Mellberg

Det finns väldigt lite kunskap om hur man bygger en båt på klink utan mallspanter. Vid byggandet av segeljakten Alanta är därför dokumentationen och kunskapsöverföringen en mycket viktig del. Förhoppningarna är att segeljakten Alanta ska kunna sjösättas i samband med Tall Ships Race i Mariehamn i juli 2021.

Bordlagt och spantat.

Fiske och sjöfart har genom historien utgjort näringsbasen i det åländska samhället. Intresset för och bruket av skärgårdsbefolkningens traditionsbåtar, ofta kallade allmogebåtar, har på Åland pågått ända sedan man slutade använda båtarna för sitt ursprungliga syfte.

Från att ha varit ett projekt med fokus på själva byggandet av en segeljakt, en kopia av en seglande passagerarbåt från 1800-talets mitt, har arbetet med segeljakten Alanta mer och mer börjat fokusera på dokumentation och kunskapsöverföring. Gång på gång har det visat sig att varken bibliotek, museer eller andra institutioner kan tillhandahålla den kunskap som krävs för att projektera och bygga en båt på klink utan mallspanter.

Sjökvarteret i Mariehamn har varit en central plats för rekonstruktion och empirisk

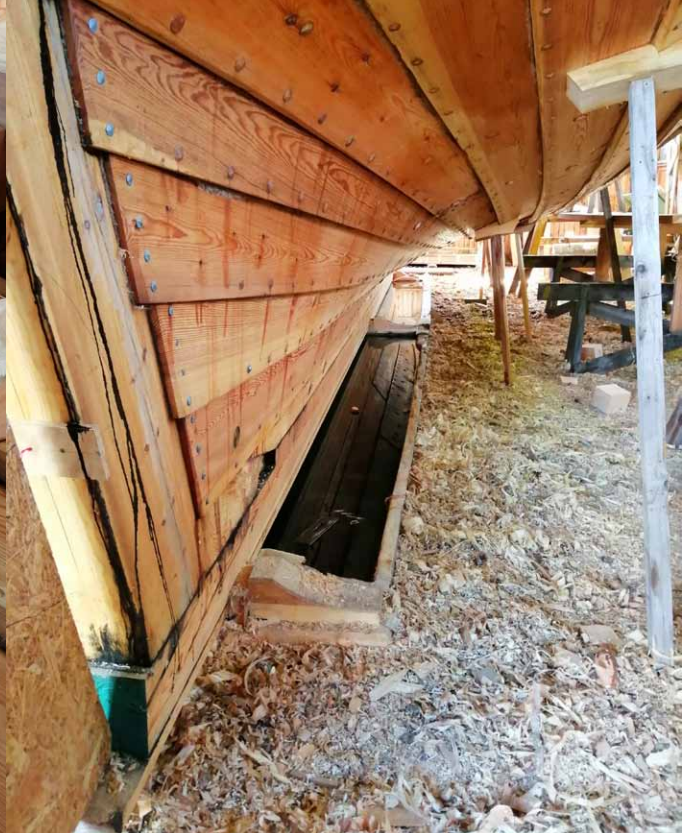
forskning kring de åländska båtarnas former, detaljer, byggmetoder och, självfallet, regionala drag. Här har de flesta karakteristiska traditionsbåtarna sett dagens ljus, såsom ekor, roddsumpar, skötbåtar och storbåtar. Likaväl finns det fortfarande mycket att utforska, rekonstruera och bygga.

Hösten 2018 påbörjade vi bygget av en passagerarjakt av 1800-talstyp. Efter att vi forskat i arkiven och på museer om olika modeller, kunde vi konstatera att det egentligen inte fanns underlag för att bygga en kopia av en tidigare existerande passagerarjakt. Som utgångspunkt har vi använt **Fredrik Henrik af Chapmans** uppmättningsritning i hans verk *Architectura Navalis Mercatoria*. Men jag har valt att avvika från ritningen av många olika orsaker.

En viktig del av byggprojektet har varit att föra vidare den ålderdomliga, ursprungliga

Bottenstockar.

Sköna former.

metoden att bygga utan så kallade mallspanter, det vill säga utan stödjande mallar. Alanta byggs på klink. Det betyder att bordbräderna fästs vid varandra med överlappning. De tvärgående spanterna sätts på plats och fästs vid bordläggningen efter att båten är bordlagd. (Vid kravellbygge gör man tvärtom. Man börjar med att bygga "skelettet" och fäster därefter bordbräderna till spanten kant i kant).

Att bygga utan stödmallar har jag lärt mig av båtbyggaren och min goda vän **Hasse Holmström**. Mina fem studie- och arbetsår i Norge och vid *Vikingaskipsmuseet* i Roskilde har självfallet också varit av enorm betydelse. De har gett mig säkerheten att våga ansvara för att bygga Alanta på gammalt beprövat sätt och lära ut metoden vidare. Vid bordläggningen av Alanta har de redan kunniga båtbyggarna **Madeleine Harms** och **Thomas Lindholm** haft möjlighet att fördjupa sig i konsten att bygga utan stödjande mallspanter och ritningar. Vi har i vårt tänkande

varit tillbaka i sent 1700-tal och en bit in på 1800-talet.

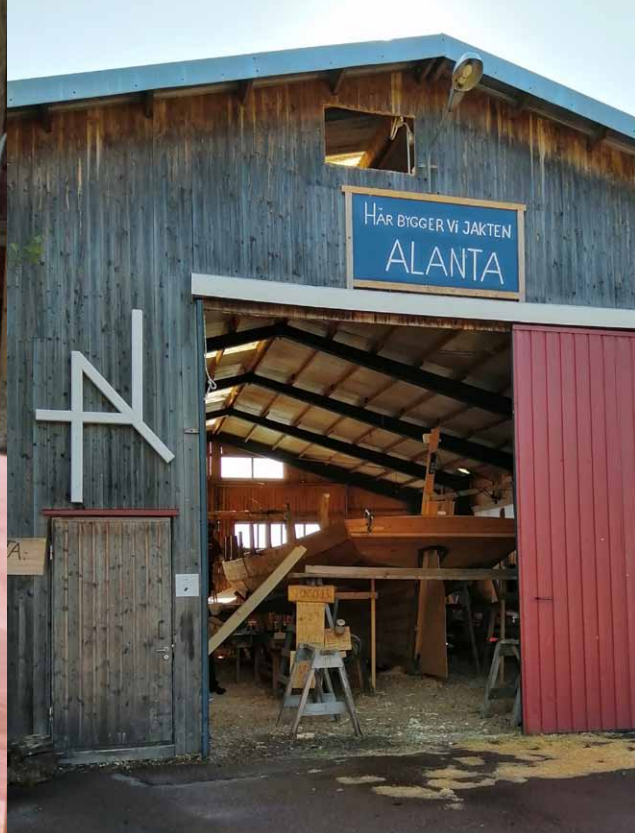
En viktig del av projektet har varit att dokumentera byggmetoden både på video och med stillbilder. Det materialet har vi enligt avtal levererat till Museibyran på Åland och Ålands Sjöfartsmuseum. Dokumentationen fortsätter.

Alanta har också en synlig roll i den samnordiska ansöknings vars mål är att få den nordiska klinkbåtstraditionen med på UNESCOs lista över mänsklighetens immateriella kulturarv.

Alanta är nu bordlagd, bottenstockar och spanter är monterade, liksom en massa andra detaljer som hör till själva skrovet. Vi arbetar som bäst med att forma till och montera däcksbalkarna. Segelsömnadsarbetet kommer i gång i september. Vi ska ännu till skogs för att hitta bra ämne till mast, gaffel och övrigt rundhult. Också virket för däck ska

Bord nummer 3 böjs på plats. Petter Mellberg på bild.

Välkommen på besök!

specialsågas. Båten kommer att klassas för kommersiell trafik, varför en del myndighetskrav ska fyllas, både då det gäller själva båten men också gällande utrustning.

Målet är att sjösätta segeljakten Alanta i samband med att Mariehamn står som värdhamn för Tall Ships Race i juli 2021.

Välkommen på besök till oss i Sjökvarteret i Mariehamn!

Segeljakten Alanta

Bakom projektet står föreningen Segeljakten Alanta rf.

Klinkbyggd jakt av 1800-talstyp

Längd: 14 meter

Bredd: 4,7 meter

Segelyta: ca 140m²

PETTER MELLBERG

är båtbyggare med studier i Finland och Norge bakom sig. Han har 25 års erfarenhet av traditionellt klinkbåtsbygge och har arbetat med olika klinkbåtsprojekt på Åland, Norge och Danmark. Mellberg är nu båtbyggnadsmästare för Segeljakten Alanta

ARTIKELFÖRFATTAREN

A woman with short dark hair, wearing a black sleeveless dress, is sitting on large, dark rocks by the water. She is smiling and looking towards the camera. The background shows a calm body of water under a blue sky, with some distant trees on the horizon.

Högkvalitativa produkter av säl kan inte säljas

Text: Pia Prost

Sälen är en oerhört mångsidig naturvara. Förutom sälkött och -olja kan vi använda skinnen för ett otal olika hantverk. Men lagstiftningen sätter käppar i hjulet för en bred användning av sälprodukterna, eftersom försäljningen är förbjuden inom EU.

Under sommaren har Anita varit aktuell med utställningen "I våra vikar" på Pargas gård i Bromarv, där hon deltog med ett brett urval sälprodukter. På utställningen fanns bland annat den aftonklänning Anita gjort av röd säl.
Foto: Jean Esselström

Sälén är en fantastisk råvara tycker **Anita Storm**, i dag ekologirådgivare på Marthaförbundet. Hon har jobbat med säl ända sedan början av 2000-talet, då hon fick jobb på Kvarkenrådet som ledare för projektet Gråsälén i Kvarken. Syftet var att utveckla utnyttjandet av gråsälén som resurs. Projektet utbildade även säljägare och lärde ut bland annat garvning, styckning och jaktsäkerhet. Sälprojektet var mycket omtytt och fick flera utmärkelser.

Under den gångna sommaren har Anita Storm varit aktuell med utställningen ”I våra vikar” på Pargas gård i Bromarv. På den tredelade utställningen visades garvade föremål, produkter gjorda av säl och verk av flera konstnärer. Anita deltog med ett brett urval sälprodukter, garvade både på traditionellt sätt, men också industriellt garvade. En kollektion kläder för jägare innehöll bland annat mössor, handskar, patronbälten och hölster.

– På utställningen fanns fyra olika kollektioner för herrar och en aftonklänning jag gjort av röd säl, berättar Anita.

När det kommer till säl behärskar Anita hela produktionskedjan. På en säljaksresa utanför den grönländska kusten i mars 2008 fick hon göra skäl för sitt efternamn, när besättningen på 14 personer upplevde stormar med vindstyrkor upp till 35 meter per sekund.

Den två månader långa jaktresan var en verklig upplevelse. Hon ville med egna ögon se hur den riktigt effektiva, industriella jakten på säl såg ut. Anita fick jobba som halvtidskock, eftersom kaptenen inte trodde att hon skulle klara av det tunga jobbet det innebär att få en säl. Men Anita kunde bevisa motsatsen och kom en dag upp till hela 70 flådda sälar.

– Det borde göra mig till den person i Finland som fått flest sälar på en dag, konstaterar Anita.

SÄLSKINN ÄR nödvändigtvis inte det material man ska börja med när man vill lära sig garva. För att man till exempel ska lyckas med garvningsmetoden råräckning, och få ett sälskinn som känns mjukt både i pälsen och i skinnet, krävs tid, punktlighet och noggrannhet.

Efter att sälén är skjuten bör den flås så snart som möjligt. Sälén ska helst ligga svalt och pälsen hållas fuktig. När sälskinnet hanteras är det viktigt att köttssidan inte kommer i kontakt med hårsidan. Fettet som finns i skinnet kan göra pälsen gul ifall skinnet hanteras ovarsamt. Ett rått skinn får aldrig komma i kontakt med solljus, eftersom fettet bränns fast på skinnet, gula missfärgningar kan bildas och bakerieverksamhet orsakar häravfall. För att nå gott resultat ska skinnet ligga helt platt mot arbetsbordet – minsta lilla fettbit under skinnet gör att du skär hål på skinnet.

I garvning av sälskinn är ulon det viktigaste verktyget. Ulon bör därför vårdas och tas om hand på bästa möjliga sätt så att en god kvalitet på skinnen uppnås. En ulo måste hållas skarp som en rakkniv för att man ska kunna göra ett noggrant arbete.

När skinnet avfettats är det dags att tvätta det. Skinnet tvättas med båda händerna, som när man tvättar byk för hand. Sedan hängs det upp på en lina, gärna på ett skuggigt och blåsigt ställe, med håret utåt. Pälssidan ska inte komma i kontakt med köttssidan. Beroende på torkningsförhållandena kan det ta mellan en natt och ett par dygn innan pälsen torkat. När pälssidan känns torr och håren i pälsen har rest sig är det dags att sy ihop alla hål i skinnet.

Under en säljaksresa utanför den grönländska kusten i mars 2008 kunde Anita Storm flå upp till 70 sälar per dag. Foto: Privat

Det hela släta skinnet spänns upp i en rektangulär ram och torkas, vilket kan gå på en förmiddag om vädret är torrt och blåsigt. Under torkningen kan det ännu rinna fett ur skinnet och det kan torkas bort med en trasa. Sedan bearbetas skinnet med fötterna genom att trampa och vika skinnet om vart annat. Följande mjukgöringsskede är att sitta på skinnet och bearbeta det med en trubbig skinnskrapa. Ju längre man orkar hålla på desto mjukare blir skinnet.

Det råräckta skinnet tvättas i rikligt med vatten. Det kan tvättas flera gånger med fettlösande tvättmedel. När skinnet är tvättat ska det torka, medan skinnet bearbetas med händerna. Under bearbetning ändras skinnet struktur och blir mjukare, luktar gott och känns skönt i handen.

Skinnet blir med rätt behandling ett fantastiskt material att göra handskar, väskor, jackor och inredningsdetaljer av. Den skimrande och silkeslena pälsen har en tydlig hårriktning, något som kan utnyttjas i designen för att ge en spännande struktur åt produkterna, men också för att öka användarvänligheten. Vad är väl bättre än ett par tofflor som lätt slinker på fötterna, men svårigen faller av?

Traditionellt har sälskinn ansetts vara det bästa materialet att fästa under skidorna; det gjorde att man gled fram tyst och ledigt och slapp bakhala skidor i uppförbackarna. Detta berättar också något om slittåligheten hos skinnen. Håren i pälsen är av fin kvalitet och klarar nötning betydligt bättre än till exempel pälsen hos får eller råv. Huden är seg och stark och kan därför användas till väskor, skor och andra bruksföremål som används flitigt år efter år. Skinn som garvas på traditionellt sätt behåller dessutom sin vattentäthet, i motsats till de industriellt garvade som i gengäld blir jämnare i kvaliteten.

PÅ FINLANDS havsområden förekommer två sälarter, gråsäl och vikaren. Gråsälstammen har under de senaste åren ökat stadigt. Enligt Finlands viltcentral har det observerats cirka 30 000 gråsäl under de inventeringar som utförts i Östersjön under de senaste åren.

Vikaren har också ökat i antal. Stammen har årligen vuxit med cirka fem procent. År 2017 observerades cirka 13 600 vikare i Bottnhavet, där vikarbeståndet är som rikligast. Men vikaren förekommer också i mindre antal i Skärgårdshavet och Finska viken. I Finland ansvarar Naturresursinstitutet för inventeringarna av sälstammarna.

Under största delen av 1900-talet fick säl jagas fritt, men den fridlystes på 1980-talet. Då hade stammarna kraftigt försvagats på grund av reproduktionsproblem förorsakade av miljögifter och för intensiv jakt. I ett decennium var säljakten helt förbjuden i Finland. Den återupptogs år 1998 efter att sälarna påverkat fiskehushållningen negativt, men jakten var noga reglerad. År 2007 utarbetades en nationell förvaltningsplan för Östersjöns sälstammar för att styra ett hållbart nyttjande av sälstammarna. Planen uppdaterades under år 2018.

IDAG STÄLLER den rikliga förekomsten av säl till stora problem för kustfisket. Så kallade problemindivider av gräsäl som orsakar skador på fångstredskap och odlingskassar får genast skjutas, men den egentliga jaktperioden infaller mellan 16 april och 31 december. Då kan gräsäl fällas inom gränserna för den regionala kvot som fastställs av jord- och skogsbruksministeriet: i Bottenviken-Kvarken är kvoten 633 gråsäl, i Sydvästra Finland 273 gråsäl och i Finska viken 144 gråsäl.

Det handlar inte om några stora kvoter, men intresset för säljakten är ändå rätt valt. För vad ska man göra med bytet?

Anita Storm har tagit fram en kollektion kläder för jägare som innehåller bland annat mössor, handskar, patronbälten och hölster. Foto: Patricia Rodas

– I dag har EU förbjudit försäljningen av säl, berättar Storm. Det känns snedvridet, eftersom sälarnas antal hela tiden ökar och skapar problem för yrkesfiskarna.

På 1700-talet var tran, det vill säga sälolja, den tredje viktigaste exportvaran i Åbo. Sälolja skulle bra kunna användas i större skala även i dag. Före förbudet var sälolja den största produkten inom hälsokostbranschen i Vasa, berättar Anita, många med psoriasis och ledgångsreuma upplevde att deras besvär lindrades tack vare säloljan. Och egentligen är sälkött det nyttigaste köttet man kan äta i Finland, eftersom det innehåller dubbelt mer protein än nötkött.

Finns det då en förändring i sikte inom EUs lagstiftning om försäljning av säl?

Under 2018-2019 samarbetade 15 fiskeleadergrupper kring Östersjön i ett projekt vars målsättning var att kartlägga vilka ekonomiska och sociala verkningar de ökande

populationerna av säl och skarv har på det småskaliga kustfisket. **Jonas Harald** på Aktion Österbotten berättar att man i projektets slutskede skrev ett gemensamt brev till EU:s kommissionär för fiskerifrågor, **Virginijus Sinkevičius**, där man uppmanade EU att vidta åtgärder för att säkra det småskaliga kustfiskets framtid i Östersjöregionen. I kommissionärens svarsbrev betonade han bland annat att eventuell jakt i medlemsstaterna inte får uppmuntra till handel med produkter av säl.

– Andra paragrafen i jaktlagen förutsätter tillvaratagning av bytet, men med EU:s förbud blir det en förskjutning mot eliminering om det inte finns avsättningsmöjligheter för sälprodukterna. När en stam är tillräckligt stor borde vi kunna nyttja den både som föda och hälsoprodukter – men det kostar att förädla och ingen vill dela ut saker gratis. Sälarna är ju en enorm resurs. Det känns väldigt ohållbart att jaga utan att kunna förädla och sälja vidare.

PIA PROST

jobbar som redaktör för Tidskriften Skärgård och som projektkoordinator på Skärgårdshavets Unesco biosfärområde.

050-338 1710
prost.pia@gmail.com

ARTIKELFÖRFATTAREN

Hållbart hantverk i skärgården

Text: Lena Långbacka

Utställningar, kurser och workshops. Öppet hus och arbetsdemonstrationer hos hantverkare. Föreläsningar, guidningar och hantverksträffar. Påskträäd med handgjorda och färggranna ägg. Det var ett digert program som coronapandemin satte stopp för våren 2020. VårKultur 2020 blev inte som planerat.

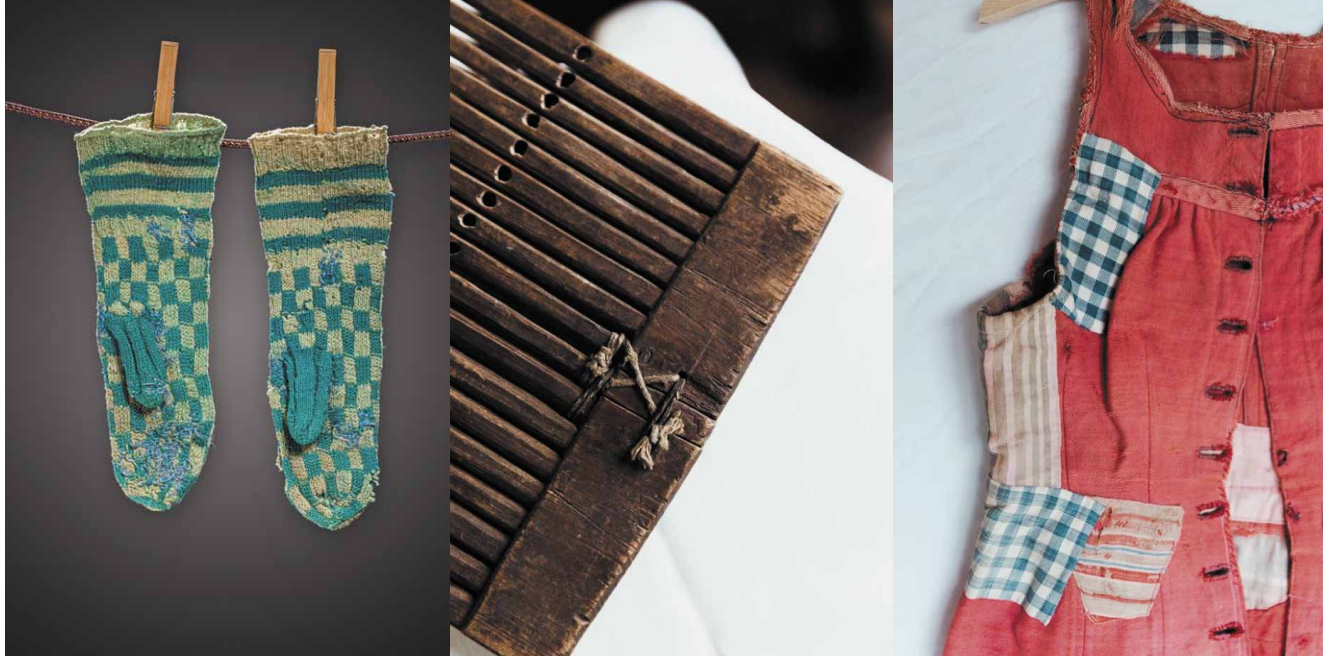
Hållbart hantverk – *kestäv* *käsityö* var temat för det årligen återkommande åboländska kultursamarbetet VårKultur anno 2020. Närmare hundra olika organisationer, föreningar, hantverkare och andra enskilda aktörer hade tillsammans planerat programmet, som under några värveckor

skulle lyfta fram skärgårdens hantverkare och olika aspekter på hantverk. Det blev förstås inte som tänkt.

När det klarnade att största delen av det planerade programmet måste inhiberas fick arbetsteamet, bestående av undertecknad samt koordinator **Mariella Kronström** och praktikant **Amanda Grönroos**, brått

En målsten, ett av de redskap som väckte mycket huvudbry. På många håll är det vanligare att använda ordet rivsten, för verktyget används för att riva pigment ner i linolja. Foto: Lasse Andersson

Bilder från den digitala fotoutställningen "Loppat och lagat", med föremål ur Pargas Hembygdsmuseums och Sagalunds museums samlingar. Med utställningen ville man visa att återbruk inte är något nytt. Foton: Amanda Grönroos, Lasse Andersson och Pekka Turunen

att tänka om och försöka hitta andra sätt att lyfta fram hantverkstemat. Det blev en omtumlande tid då vi fick lov att ändra alla planer utan att ge upp tanken på att presentera hantverkare i regionen. Vi ville påminna om hantverkstraditioner i skärgården och föra en diskussion om värdet av det handgjorda. Framförallt ville vi inspirera och engagera människor att både själva skapa och upptäcka de hantverkare och hantverk som finns omkring oss. I praktiken flyttades hela projektet ut på nätet och vissa program förverkligades utomhus.

NÄR HANTVERK valdes som tema för Vårkultur kändes det både aktuellt och viktigt. Det finns långa hantverkstraditioner i skärgården. Mycket av det vi har omkring oss är de facto ett resultat av handens kunskap, även om det lätt glöms bort idag. Hantverkaryrken försvinner och därmed även ett kunnande, som man upplever att inte längre behövs. Vi lever i en tid då det mesta kan köpas för en billig penning och där vi ofta köper nytt istället för att reparera det gamla.

Hösten 2019 ordnades idé- och inspirationsseminariet "Vad vore världen utan hantverk?" där olika perspektiv på temat

presenterades och ventilerades. Bland annat diskuterades hur kunskaperna i att göra själv försämras. En textillärare berättade om hur hon upplever det:

"Jag har jobbat i över 20 år som textillärare och det vi gjorde för 15 år sedan på årskurserna 3–4 gör vi nu i åk 7–8. Jag har betydligt fler elever som syr sig i fingret på symaskinen och elever som kommer till högsta-diet utan att kunna hålla i en tygsax på rätt sätt – de klipper med saxen "uppochner"..."

Hon berättade också att en del av timmarna i textilslöjd i skolorna används till programmering. Det påverkar elevernas kunskaper och möjligheter att använda händerna till att skapa i olika material.

MÅNGA IDÉER och tankar föddes under seminariet. En infallsvinkel som lyftes fram var kulturarvet som utgörs av hantverkstraditionen. Skärgårdens museer är fyllda av föremål som på olika sätt kan kopplas till hantverk. Bland annat finns det otaliga verktyg som använts inom olika yrkesgrupper, men som inte längre behövs. En del av föremålen plockades fram och fotograferades för tävlingen "Vad heter redskapet?". Det gällde att känna igen

Ett exempel på hållbart hantverk. Bildkonstnär Hans G Hästbacka byggde ett insekshotell av återvunnet material. Hotellets specialitet är att det är utrustat med kameraövervakning. Foto: Hans G Hästbacka

Många Pargasbor tillverkade ägg till det gemensamma påskträdet, en ny tradition.
Foto: Lena Långbacka

föremål på bilder som publicerades i de lokala tidningarna och i sociala medier.

Föremålen var alla handgjorda – och därmed hantverk i sig – men de flesta används inte längre, eller ser annorlunda ut i modern tappning. Tävlingen var mycket populär men bara cirka 15 procent av dem som skickade in en svarsrad gissade rätt på alla nio, så uppenbarligen var det inte en helt enkel uppgift.

ATT LYFTA fram och presentera det som görs lokalt är en viktig del av VårKultur. I regionen finns glädjande många hantverkare. De som hade valt att medverka i samarbetet, på ett eller annat sätt, presenterades i den informationstidning som gjordes, samt i sociala medier.

I sociala medier visades prov på hantverkarnas produktion, bland annat keramik, träarbeten, båtbygge, guld- och silversmide, tatueringar, mathantverk, skinn, hantverk i

bildkonst, stickade produkter och textilier. Vi berättade också om hantverk gjorda av mera ovanliga material såsom fiskskinn, getingbon, knappor och papper. I våra sociala medier kunde man därutöver delta i tävlingar och frågesporter, läsa om hantverksbutiker, om utställningar, böcker, kurser, poddar, tips och annat som hantverkarna och andra medverkande ville bjuda på.

UNDER PLANERINGSPROCESSEN beslöt vi att temat även skulle handla om hållbarhet. Hållbart tänkande verkar vara i det närmaste en självklarhet när det kommer till hantverk. Handgjorda produkter är i allmänhet långlivade och många hantverkare använder natur- och återvunnet material som råvara. Hållbarhetsaspekten syntes på olika sätt. Mest diskussion gällande hållbarhet väckte sannolikt tillverkningen av ägg till de påskträd som planerats på olika håll i regionen. Hur skulle äggen göras för att vara hållbara, förmånliga och lätta att producera? Det visade sig att hållbarhet som begrepp är ganska komplext.

Annika Baarman-Sundblom använder gamla getingbon som råmaterial för sina smycken. Foto: Privat

VårKultur deltog även i insekthotellskampanjen. Vi uppmanade både privatpersoner och hantverkare att hjälpa våra pollinerare genom att skapa sina egna hotell för dem.

Den digitala utställningen “Lappat och lagat” utgjorde ett annat perspektiv på hållbarhet. Utställningen visade föremål ur Pargas hembygdsmuseums och Sagalunds museums samlingar med fokus på sådant som repareras på olika sätt, ofta många gånger. Föremålen visade att återbruk inte är något nytt, utan att det varit helt avgörande för människors överlevnad.

ETT MÅL med VårKultur har genom åren varit att på olika sätt engagera allmänheten. Detta år handlade det om att inspirera till att använda sina händer för att skapa i olika material. När coronapandemin satte stopp för det mesta och många människor blev isolerade och sysslolösa ville vi erbjuda handarbete som ett alternativ. Det var trots allt möjligt att syssla med hantverk under undantagstill-

ståndet och vi försökte på olika sätt inspirera och ge idéer.

Påskträdet med handgjorda och färggranna ägg gjordes på många håll. Både VårKultur och Åbolands hantverk publicerade videosnuttar med instruktioner för hur man kunde tillverka enkla, billiga och hållbara ägg för utomhusbruk. Åbolands hantverk delade också ut material för tovade ägg till Pargas stads gemensamma påskträd. Vem som helst kunde delta genom att föra sina ägg till ett insamlingskärl som fanns i centrum av Pargas. Det färgglada påskträdet utanför Pargas stadshus blev en succé och glädde många förbipasserande i en annars rätt dyster tid. Äggen är sparade med tanke på nästa år – det är meningen att påskträdet ska bli en årlig tradition. Påskträd var planerade också på många andra platser, men kunde inte förverkligas överallt på grund av pandemin.

I Pargas förverkligades också ett ”hantverksstråk” som kunde genomföras trots

VårKultur är ett samarbete mellan kultursektorerna i Pargas, Kimitoön och Åbo och koordineras av Syd kustens landskapsförbund. Programmet planeras och förverkligas i ett öppet samarbetsnätverk. VårKultur har ordnats sedan 2007 med olika teman. Vårkultur 2020 förverkligades 1- 19.4 och temat var Hållbart Hantverk – Kestävä Käsiyö. Våren 2021 åter används undantagsvis samma tema två år i rad. I mars-april 2021 kommer det att handla om hållbart hantverk 2.1. Alla intresserade aktörer är välkomna med i samarbetet.

www.varkultur.fi

www.facebook.com/varkultur

Instagram: varkultur

undantagstillstånd. Det bestod av hantverk och utställningar i (skylt)fönster runtom i centrum. Stråket var omtyckt både av utställarna och av ”publiken”.

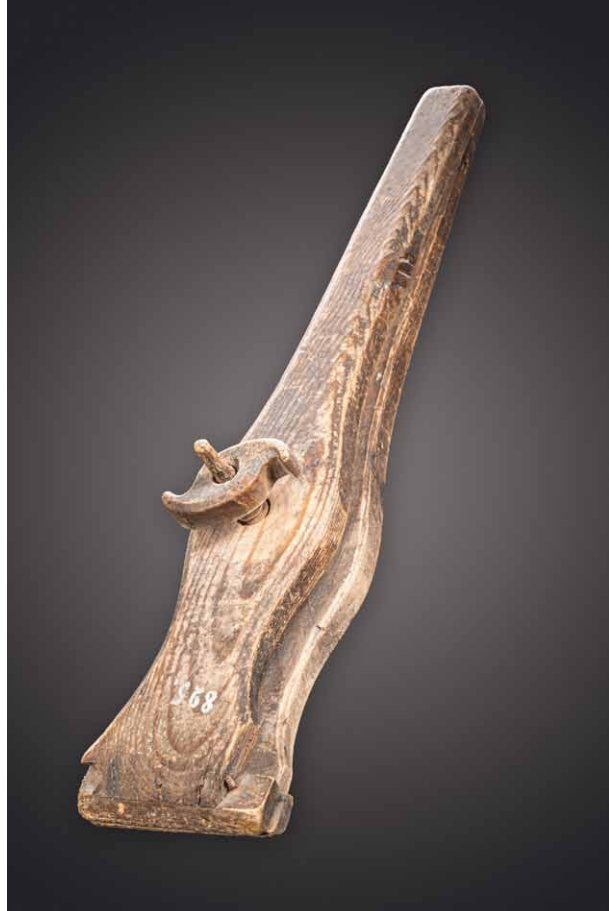
NU ÄR siktet inställt på VårKultur 2021. Normalt brukar vi årligen välja ett nytt tema, men den här gången återkommer vi till hantverk år 2021. Vi hoppas att det blir möjligt att bjuda på en del av det program som inte kunde förverkligas i år. På ett idé- och inspirationsseminarium i Korpoström fredagen den 9 oktober inleds planeringen för våren. Alla intresserade är välkomna att delta både i seminariet och i programmet nästa år. Möjlighet erbjuds att delta i seminariet per distans.

Målet med VårKultur är att väcka diskussion, engagera och lyfta fram olika perspektiv på det valda temat. Vi vill också inspirera till

LENA LÅNGBACKA

är platschef på Syd kustens landskapsförbund.

044-544 3348
lana.langbacka@sydkusten.fi

En sadelmakartäng. Foto: Lasse Andersson

nya sätt att jobba, till att hitta nya samarbetsparter och till idéutbyte. Under åren har många kontakter skapats och nya verksamhetsformer fått sin början. Namnet VårKultur syftar på att det förverkligas på våren, men också att det handlar om vår lokala kultur. Välkommen med!

ARTIKELFÖRFATTAREN

(C)2017 Richard Eller, www.cerella.fi

Sjöhistoria och marinarkeologi förklarar skärgårdens geografiska namn

Text: Mikko Huhtamies

Vad berättar skärgårdsnamnen om historiska händelser? Min hypotes är att läran om ortnamn, i kombination med arkivkällor och marinarkeologi, är nyckeln till skärgårdshistorien. I det följande ska jag fokusera på sjöfart, haverier, skeppsbyggeri och kapningar. Artikeln förklarar med exempel händelsebakgrunden till öarnas namn och deras olika funktioner i ett större sammanhang.

Vraket vid Juktenskobben. Till höger kan man se flera rullar med juft, även kallat ryssläder. Vraket är ännu inte identifierat. Foto: Richard Eller/Cerella.

JUKTENSKOBBEN ÄR en liten klippa nära Mickelskär på östra sidan av Porkkala udd. Ett skepp lastat med så kallat juftläder (*jucht*, ryssläder) strandade vid klippan. Man vet inte vilket skepp det var fråga om, men eftersom ett ryskt mynt från år 1767 fanns i mastfoten i vraket, kan skeppsbrottet tidigast kan ha inträffat 1767. Säkert är att det var på väg västerut. På grund av namnet Juktenskobben kan man dra slutsatsen att lasten delvis har bärgats (större delen finns ännu kvar i vraket), att lasten var mycket värdefull och att vraket var viktigt för lokalbefolkningen. Bärningen har varit en oförglömlig händelse för skärgårdsbefolkningen. I arkiven har jag hittat ett tidsmässigt mycket passande och intressant auktionsprotokoll som berättar om en stor mängd juft som auktionerades ut i Helsingfors.

I närheten av Juktenskobben ligger en klippa som heter Bergensgrund. Namnet kommer från ett skeppsbrott år 1757. Då stötte det stora nya kravelskeppet av ek, "Concordia", på klippan. Skeppet var på väg hem till Bergen. På 1700-talet hade det svenska riket ett så kallat Dykeri- och bärningkompani, som hade monopol på bärningen. Dykerikompaniets avdelning i Helsingfors bärgade skeppet och renoverade det för stadens tjänst. Skeppet fick det nya namnet "Augustin Ehrensvärd". Fartyget blev ett av stadens första Spanienfarare och transporterade virke från Helsingfors till Iberiska halvön och importerade salt i motsatt riktning. Skeppet gjorde fyra resor till Cádiz men havererade vid Dagö. Utan kännedom om klippan Bergensgrund hade man inte lokaliserat fartygets första strandning. Man kan också rekonstruera haveriet med hjälp av klippans beräknade djup på sjuttonhundratalet. Det var just klippans form och vattennivån som medförde att fartyget inte föll sönder totalt.

LYBECKSHÄLLARNA ÄR en liten klippa vid Porkkala. Ett skepp från Lybeck stötte på grundet. Skeppet var på väg till Fredrikshamn och hade olika slags silke som last. Silket var troligtvis ämnat för ryska armén och flottan i Fredrikshamn. I Helsingfors anordnade stadens magistrat vrakauktioner för att sälja vrakgods och även hela skepp. Efter denna förlisning talar man i auktionsprotokollen om grönt, rött och vitt silke – lasten var alltså värdefull. Namnet Lybeck ger bevis på att det var fråga om detta skepp. Sammanhanget och källor, i form av dykrapporter, visar att det inte kan vara fråga om något annat skepp.

Utanför Gråskärsbådan söder om Katajaluoto utanför Drumsö finns ett grund som heter Mathesengrund. År 1757 påbörjade Johan Sederholms skepp "S:t Johannes" sin resa från Sveaborgs redd till Stralsund. Skeppet var lastat med mjöl och skor för den svenska armén. Det var motvind och skeppet kryssade mot Nargö "so att man kunde se tornen på Toompea", som kaptenen skrev i sin loggbok. Vid Nargö var det åter motvind och skeppet måste vända tillbaka till Helsingfors. Vid Gråskärsbådan gick S:t Johannes på grund. Kaptenen hette Mathiesen och var en erfaren kapten och ägare av Munknäs gård. Händelsen ger även information om det Pommerska krigets dåliga logistik.

I NÄRHETEN av Helsingfors finns det en mängd öar och skär som har prefixet Est-, till exempel Eestiluoto. Mera intressant är en utskärsögrupp utanför Sibbo som heter Krämaröarna. Krämare var handelsmän som handlade med krimskrams. Namnet Krämaröarna tyder på att öarna använts som handelsplats. På detta sätt kunde man kringgå att betala tull i staden. Öarna utgjorde alltså en maritim majmiseri (majamieslaitos på finska), det vill säga en mötesplats för kunder och krämare. Senare var dessa öar viktiga mötesplatser för spritsmugglare.

Skeppet som på 1700-talet sjönk i närheten av Juktenskobben undersöktes av Helsingfors universitet 2018. Vraket ligger på 30 meters djup. Rullar med juftlöder lyftes från vraket med hjälp av en skräptunna. Foto: Mikko Huhtamies.

På östra sidan av Tallinnbukten ligger Prangli, vars forna namn var Wrangö. Namnet har ingenting att göra med adelssläkten Wrangel, något man kanske först kommer att tänka på. Enligt min mening finns namnets ursprung i ordet *wranger/vranger*, alltså vridet trä som behövdes vid skeppsbygge. Detta virke var mycket viktigt och åtminstone i Österbotten betalade bönderna sin skatt med detta trä. *Varv* är ett mycket vanligt element i skärgårdsnamn. *Bank (bankstad)* betyder tillfälligt varv och var mycket sällsynt. Det fanns en viktig bankstad till exempel i Pedersöre på 1500-talet och en annan i Nordsjö i östra Helsingfors.

Vid Kronobergsfjärden i Helsingfors ligger Vrakö. Det tidigare namnet var Vasikka-saari. En möjlig förklaring till namnbytet på 1750-talet kan vara stadens dykerikompanis aktiva verksamhet under just denna tid. På Vrakö fanns ett lager med vrak och vrakgods (tåg, segel, rigg) som kompaniet hade bärgat.

DET FINNS tiotal skär, uddar och vikar som har *skepp, båt, skut, jakt, kugg, holk* eller motsvarande i namnet. Man kan fråga sig varför det finns så många Kuggöar i inre skärgården, hansakoggarna använde utskärsfarleder. Härstammar de inre hamnarna från vikingatiden? Finns det skriftliga källor eller arkeologiska fynd som tyder på forna naturhamnar? Enligt professor **Vilho Niitemaa** fanns det under

medeltiden olika naturhamnar för större och mindre fartyg. Öarnas växtlighet kan också ge upplysningar om forna hamnplatser.

Öar med djurnamn är entydiga, men det finns åtminstone ett undantag. En av öarna vid Sveaborg heter Vargö. Det har ingenting att göra med djuret varg, även om namnet och etymologin är den samma. Anmärkningsvärt är att det även finns en annan "Vargö" mitt emot Sveaborg, utanför den estniska kusten, nämligen Wolf (i dag Aegna). Namnet betyder i detta sammanhang sjörövare. Naturforskaren och utforskaren **Per Kalm** säger i sin Helsingforsbeskrivning att "våra förfäder var berömda sjörövare eller vargar". Det finns också en mängd källor som beskriver det aktiva sjöröveriet mellan Helsingfors och Reval, samt de bästa ställena för kapningar.

På nättjänsten *Nimisampo* (seco.cs.aalto.fi/projects/nimisampo/) förekommer ett tiotal namn med prefixet *Rövar-* eller *Kapar-*, exempelvis utanför Esbo. Närmare studier visar om dessa öar ligger invid farleder eller i närheten av farliga grund eller sandbankar.

ÖSTER OM Prangli ligger Ekeholm. Denna ö var viktig på grund av sin ekskog. Eken var det viktigaste och starkaste timret för skeppsbyggeri. I den brittiske kartografen **Robert Dudley**s karta över Finska viken

från 1650-talet har alla öar namn på italienska. Dudley har markerat Ekholm med en påle och boll, vilket betyder ädelträskog. På samma sätt har han markerat skogen på kartan över Barösunds Älgsjölandet. Där finns en omfattande ekskog och skeppsbyggeri var en viktig näring. Träskö betyder att ön hade sötvatten. Den nya vrakparken i Porkkala ligger vid Träskön.

Forskare i ortnamn betraktar Finska viken som ett *narrow sea* – ett begrepp myntat av den franska annalistiska historikern **Fernand Braudel** – med en dynamisk maritim miniatyrvärld. Den består av två kuster med öar och delas av en internationell farled. Från och med år 1550 kan man även tala om en dubbelstad (*twin town*) sammankopplad av en flotta av allmogebåtar och handelskontakter, med invandring och kolonisation från båda sidor. Ett exempel på detta är den svenskspråkiga på den estniska sidan, till exempel på Nargö med finska bynamn, medan skärgården längs den finländska kusten var svenskspråkig. Detta framgår på den svenske kartografen **Jonas Hahns** värdefulla och nästan moderna sjökartor från 1750-talet.

Källor:

Mikko Huhtamies & Granqvist, Juha-Matti (red.) Onnettomuus ja onni. Kauppalaivojen haaksirikot ja pelastustoiminta Itämerellä 1600-1800-luvuilla. *Historiallisia Tutkimuksia* 279. SKS (2019).

Kapeat meret, rahakkaat rannat. Haaksirikot ja rantarosvouts Itämerellä ja Suomenlahdella (n. 1300–1560). *Nautica Fennica* 2019.

Skeppsbrott och vrakplundring på medeltida Östersjön. *Skärgård* 2/2019.

Hanneke Vromen haaksirikko vuonna 1468. *Tieteessä Tapahtuu* 1/2019.

”Nordenbergien manufaktuuriutopia Sipoossa hyödyn ajan toiveajattelun ilmentäjänä”. *Historiallinen Aikakauskirja* 3/2014.

Pohjolan Atlantis. Uskomattomia ideoita Itämerellä. John Nurmisen Säätiö 2014.

Vilho Niitemaa, Suomen keskiaikaiset luonnonsatamat. Turun Historiallinen Arkisto XVII 1965.

MIKKO HUHTAMIES

är universitetsforskare och docent vid Helsingfors universitet. Specialområde är historiska havsinnovationer samt dyknings-, skeppsvraks- och bärgningshistoria i Östersjön från medeltiden fram till början av 1800-talet. Huhtamies har även undersökt Sveaborg samt galärfartyg och skärgårdsrig under 1700-talet.

+358 50 4484130
mikko.huhtamies@helsinki.fi

Bebyggelse och bosättning i Barösunds yttre skärgård

Text: Krister Hamberg

Denna artikel beskriver hur Barösunds yttre skärgård i Ingå varit bebodd i äldre tider. Bebyggelsen projiceras mot historiska händelser och mot samhällsutvecklingen, främst under de senaste 500 åren. Störst fokus sätts på byarna Lillramsö, Bastö, Bjurs och Tostholm. Själva huvudsätena i byarna ifråga fanns ofta i det man kan kalla mellanskärgården. Lillramsö är ett undantag, där Gammelbylandet, också kallat Gammel Ramsö, kan sägas ligga i den yttre skärgården. Byarnas område, som ofta sammanföll med hemmanets område, sträckte sig ända ut till det öppna havet.

Bastö i 1900-talets början. Foto: Barösunds byaråds fotoarkiv/Käisa Eriksson

Dokumentationen om Barösund under vikingatiden och tiden före och något efter är ganska ringa. På många ställen har man hittat forn-lämningar, vilka tyder på mänsklig verksamhet och någon form av bosättning. Olika fynd från den yttre skärgården vittnar om mänsklig aktivitet redan i förhistorisk tid och det verkar som om Ingå yttre skärgård redan tidigt koloniserats. Möjligen kom en del av de första fasta invånarna från Sverige under tiden för korstågen. De livnärde sig troligtvis på fiske och småskaligt jordbruk.

KONTAKTERNA TILL Estland och det övriga Baltikum var livliga redan på 1200-talet – kanske ännu tidigare. Sannolikt var det skärgårdsbefolkningen som till en del upprätthöll dessa kontakter, bland annat som producenter av olika tjänster såsom transporter, lotsning, samt inhysning och förplägnad av resande. Dessutom var skärgårdsborna säkert redan då leverantörer av olika lokala varor såsom fisk och brännved. På den estniska sidan var det staden Reval (dagens Tallinn) som blev knutpunkten för dessa kontakter från Västnyland. I den östligare delen av Finska viken var Narva en viktig handelsplats.

Beträffande kontakterna speciellt till Estland var också språket till hjälp. Den dåtida svenskan låg klart närmare det tyska språk som talades kring Östersjön och i Baltikum, än vad fallet är idag. Det var inte alltför svårt att förstå varandra och man kunde relativt lätt ytterligare förkovra sina språkkunskaper.

Ett ytterligare exempel på de livliga kontakterna till Estland är klostret i Padis väster om Reval, som etablerade sig som jordägare i Nyland, bland annat i Ingå. Klostret ägde bland annat lägenheter i det som nu kallas för Storramsjö. Från år 1351 till år 1428 innehade klostret patronatsrätt i delar av

södra Finland. Detta innebar rätt för klostret att tillsätta lokala präster. Det är skäl att observera att Finland vid denna tid var katolskt.

Från tiden för korstågen var det administrativa centret i Västnyland Raseborgs slott. I olika skeden försökte man från Stockholm förbjuda den lokala handeln på Reval, Riga och Danzig och istället styra den till Stockholm. Bestämmelserna efterlevdes dock inte alltid. Delvis berodde det på befolkningens och skärgårdsbornas hårdnackade motstånd och olydnad. Också inställningen hos de lokala myndigheterna var tidvis vacklande. Alltid kunde dessa myndigheter inte ens själva hålla sig borta från denna verksamhet.

Grundandet av staden Ekenäs år 1546 var uppenbarligen ett led i strävan att stävja handeln på Baltikum och istället koncentrera den till Stockholm. Sedan Sverige i slutet av 1500-talet befäst sin position i Estland minskade intresset att reglera de lokala kontakterna till Estland. Riksintresset sökte sig längre söderut mot Polen och Tyskland och den livliga seglationen på Estland och Baltikum kunde fortsätta.

BEHOVET AV lotsar, farledsutmärkning och kartor blev större när staden Reval grundades i början av 1200-talet. Trafiken dit gick genom Barösunds skärgård. Skeppare och bönder gavs i uppgift att utföra lotsningar och farledsutmärkning. Enligt en skrivelse från mitten av 1500-talet fanns det i det så kallade skäribolet i Ingå fjorton stycken dylika bönder, vilka på denna grund blev befriade från den så kallade mantalsskatten. Dessa så kallade styrmän skulle främst betjäna kronans fartyg.

Efter freden i Stolbova år 1617 minskade trafiken med kronans skepp. År 1638 hade antalet tillförordnade styrmän i Barösund reducerats till fyra stycken. Dessa var bönderna

på Tostholm, Barö, Jutans och Elgsjö Kämpas, alltså bara en från den yttre skärgården.

Kring 1640 omorganiserades lotsväsendet och man började upprätta särskilda lotshemman. Nu kunde lotsarna också tjäna på andra än kronans fartyg. Förutom hemmanen i Barösund var hemmanen Bastö och Lill Ramsö i den yttre skärgården dylika lotshemman.

På Tingsholmen, som tillhörde Lillramsö och varifrån man hade utsikt över Porkalafjärden (Barösundsfjärden), höll man tidvis så kallad sjöväkt under slutet av 1700-talet. På Högbågaskär i sydöstra delen av Bastö by, där det så kallade ”skärimansfaret” löper ut i Porkalafjärden, inrättades en lotsstuga. Denna farled erhöll 1829 status såsom officiell utmärkt farled.

ALLT SEDAN GUSTAV VASAS tid föreligger rätt detaljerad dokumentation av bosättningen i Barösund och Barösunds yttre skärgård. Uppgifterna om bosättningen under den tidigare tiden baserar sig på skattelängder, som upprättats sedan medlet av 1500-talet. Uppgifterna från den senare tiden baserar sig på uppgifter i kyrkoböckerna.

Landhöjningen i trakten är cirka 30 cm på hundra år. Sålunda är den totala landhöjningen sedan medlet av 1500-talet närmare 1,5 meter. Landskapet då såg alltså annorlunda ut än idag.

Uppgifterna nedan, baserade på skattelängder, har på ett förtjänstfullt sätt sammanställts av **Artur Grönberg** och **Alf Brenner**.

Tostholm

Enligt tillgängliga skattelängder bestod Tostholm vid 1540-talet av tre mindre lägenheter:

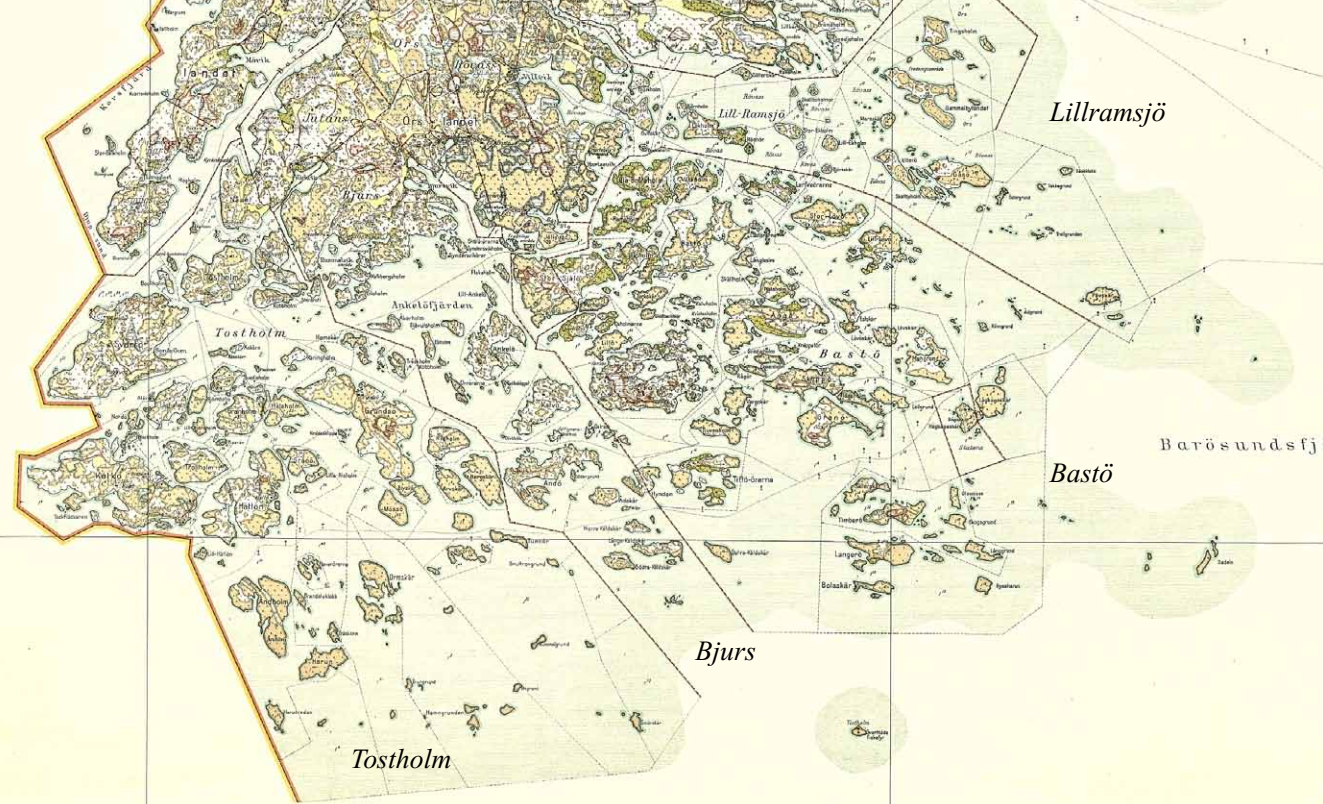
1. ett om 6/24 skattmarker, som innehades av Lars Hansson. Efter 1571 påträffas inte lägenheten mera.
2. ett om 13/24 skattmarker, som innehades av Peder Simonsson. Efter 1601 ligger hemmanet öde.
3. ett om 7/24 skattmarker, som innehades av Per eller också kallad Peder i Tostholm. Detta är det enda hemman som blivit bestående till våra dagar.

Alf Brenner nämner att det på Tostholm ursprungligen kan ha funnits fyra olika smålägenheter, men tre av dessa uppgick småningom i den fjärde. Som möjliga lägen nämner han Svartö, Kälkö och Hättö eller Grundsjö.

Från åren 1585 och 1589 finns uppgifter om att Tostholm bestats av krigsfolk på genomresa till Reval, Narva och Nöteborg. Det är uppenbart att Tostholm denna tid ofta gästades av krigsfolk på genomresa. Innehavaren av Tostholm har enligt en uppgift från 1591 också varit skeppare. Tostholm var också tidigt en viktig mellanhamn för trafiken på Estland och Ryssland.

Bjurs

Bjurs var det största hemmanet i Barösunds yttre skärgård. År 1540 skattade det för 2 skattmarker. Själva hemmanet låg då, liksom nu, långt inne i de så kallade Bjursvikarna på Orslandet. Några uppgifter om andra hemman än själva huvudhemmanet föreligger inte. Till hemmanet hörde ett smalare område som sträckte sig söderut ända ut till öppna havet. På detta område finns dock de relativt stora holmarna Andö, Kalvö och Hankelö. De tillgängliga skattelängderna ger inte belägg för att nämnda holmar, eller de övriga holmarna i den yttre skärgården, skulle ha varit bebodda vid medlet av 1500-talet.

Detalj av översiktskarta över Ingå socken, upprättad å lantmäteristyrelsen år 1936.

Bastö

Går man österut från Bjurs kommer man till Bastö hemman. Detta hemman befinner sig helt i skärgården och sträcker sig söderut – sydost från Orslandet ända ut till det öppna havet. Huvudhemmanet Bastö, också kallat Gåsas, är beläget på holmen Bastö. Man talar också om Bastö by.

Om vi utgår från de äldsta skattelängderna från mitten av 1500-talet så är hemmanet uppbyggt av fem, senare sex, småhemman eller fiskelägen enligt följande:

1. ett hemman om 7/24 skattmarker. Ännu 1571 var hemmanet bebott, men därefter blev det öde.
2. ett hemman om 10/24 skattmarker. Efter 1571 blev detta hemman öde.
3. ett hemman om 18/24 skattmarker. Från år 1541 finns uppgift om att innehavaren av detta hemman med egen skuta utfört transporter till Stockholm. Ännu år 1571 anges en bonde för hemmanet ifråga, men senare blev det lämnat öde.

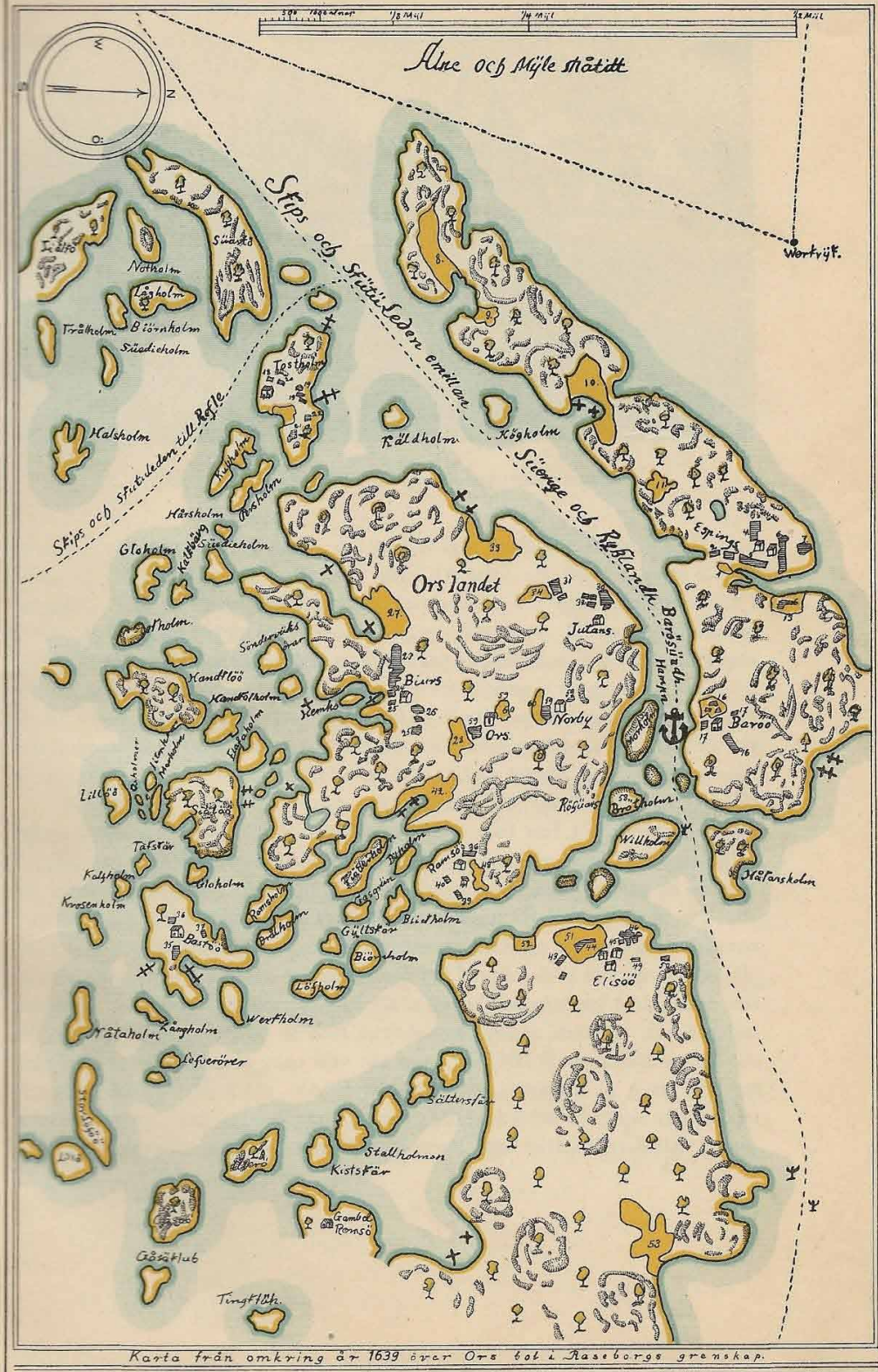
4. ett hemman om 12/24 skattmarker som år 1561 uppdelats på två personer. Båda dessa hemman, av vilka det senare anges såsom ett fiskeläge, försvinner efter år 1571.
5. ett hemman om 4/24 skattmarker. Detta var det minsta hemmanet men det var det enda som blev bestående. Från år 1585 finns en anteckning om att bonden ifråga, som också var skeppare, skulle ha fört över 30 knektar till Reval.

En viss spekulation har förekommit om var dessa hemman kan ha funnits. Förutom Bastö nämner Alf Brenner holmarna Storö, Lövo, Skeppö, Mangrund och kanske Timmerö eller Langerö som möjliga lägen.

Lillramsjö

Lillramsjö omfattar den östligaste delen av Orslandet och skärgården härifrån österut mot Porkalafjärden. Enligt skattelängderna från mitten av 1500-talet var storleken på hemmanet enbart 1/2 skattmarker. Lägen-

Rabborgs Sjöförestav

Karta från omkring år 1639 över Ors bol i Raseborgs grevskap.

hetens placering har varit föremål för olika åsikter. På basen av en karta från år 1639 och annan dokumentation är det troligt att hemmanet ursprungligen låg på holmen Gammelbylandet. Senare synes hemmanet ha delats upp och en ny del anlagts på Orslandet där Lillramsjö lägenhet numera är beläget. Båda lägenheterna finns fortfarande kvar.

OM MAN beger sig västerut från Tostholm kommer man till Strömsö, vilken är en stor ö och ögrupp med huvudsätena på norra sidan om farleden mellan Barösund och Hangö. I sitt verk om Strömsö beskriver **Markku Mansner** förekomsten av de så kallade målamännen (*malamies*).

Här var det fråga om små nyanlagda lägenheter, vilka anlagts ute i skärgården. De kunde bestå av en primitiv boning, en liten åkertäppa samt kanske något husdjur. I huvudsak livnärde man sig av fiske kombinerat med övriga eventuella ströjobb. I och för sig var fisket givande. De som bebodde dessa lägenheter kunde också vara söner, bröder eller svägrar till eller annars besläktade med innehavarna av huvudsätena. För Strömsös del omnämns dessa målamän redan år 1373 i ett sammanhang då man överlade om mera bestående specialarrangemang för deras beskattning. De uppges då ha varit så fattiga att de inte förmådde erlagga de normala skatterna.

Mansner uppger att dylika målamän kunde ha funnits på Strömsö ända fram till början av 1600-talet, varefter boställena försvann eller lämnades öde. Såsom orsak till detta nämner han klimatförsämringen i samband med det vi kallar för den lilla istiden, samt de också i övrigt svåra tiderna förorsakade av de många krigen.

Att dessa småhemman försvann ur böckernasom behöver enligt Mansner inte automatiskt betyda att också invånarna samtidigt

gav sig av. Tvärtom kunde de fortsätta att bo kvar ännu en tid. Tillsammans med huvudsätet bildade de fortfarande en viss ekonomisk helhet med delade arbetsuppgifter vid till exempel notdragnin och med mångahanda andra hjälpuppgifter i trakten. Att ett boställe lämnats öde kunde också betyda att man inte under tre år i följd förmått erlagga någon skatt överhuvudtaget. Ändå kunde man bo kvar utan att bli vräkt, ifall kronan inte förmådde någon annan att ta över bostället. Det kunde också vara i kronans intresse att låta dessa ”extra” småhemman vara fortsatt bebodda, trots att de inte överhuvudtaget erlade någon skatt. Att så också var fallet på Strömsö ger Markku Mansner belägg för. Sålunda kunde målamän finnas ännu rätt långt in på 1600-talet.

Då man ser på de tidigare nämnda småhemmanen för Tostholm och Bastö infinner sig nog tanken om att man här hade att göra med samma fenomen som på Strömsö. Att hitta dokumentation för detta kunde vara intressant. Hela företeelsen har också vissa drag av det senare torparväsendet, som i Barösund kom igång i slutet av 1700-talet.

FRÅN SLUTET av 1500-talet kan vi se hur en period av avfolkning inträder och hur den yttre skärgården i stort sett mister sina invånare. Bara en handfull centralt belägna hemman längre inne i skärgården blev kvar. Skatteböckerna, vilka beskriver tiden från mitten av 1500-talet framåt, vittnar om skärgårdshemman som funnits men sedan lämnats öde. Orsaker till en dylik utveckling kan man försöka finna i olika omständigheter.

Under 1500-talet utvidgade sig den framväxande svenska stormakten till Baltikum och till landområdena kring den östligaste delen av Finska viken. Märkesår är frederna i Teusina år 1593 och i Stolbova år 1617. Båda frederna slöts med ryssarna, som tidigare lagt områdena ifråga under sig. År-

hundredet som föregick frederna var mycket krigiska.

Man har sagt att de många krigen nog tärde på befolkningen i den yttre skärgården. Det rörde sig om rekvirering av både transporter och uppehälle, jämte förplånad för trupper. Dessutom var uttaget av manskap till krigstjänst betungande.

En speciell händelse inträffade vintern 1577 i samband med belägringen av Reval. Incidenten var ett led i långa stridigheter mellan ryssar och svenskar i Baltikum. Denna gång var det ryssarna som belägrade staden som innehades av svenskarna. I sitt verk *Moskoviten* skriver **Kari Tarkiainen** enligt följande: ”*De ryska operationerna utsträckte sig till Finland, som varit ett viktigt basområde för svensk krigsföring. Tatarerna som ingick i den moskovitiska hären översvämmade södra Nyland efter en djärv isfärd över Finska viken, och hela kusten mellan Ingå och Borgå brändes.*”

I de mycket detaljerade lokalhistoriska verk som finns tillgängliga för Ingå förbigås denna händelse. Kan det vara så, att den yttre skärgården redan då var så avfolkad, att ingen skada mera kunde åstadkommas där och att inkräktarna inte nådde den inre skärgården eller fastlandet vid Ingå?

DEN KARTA som beskriver Barösund och skärgården kring år 1639 bekräftar att den yttre skärgården, som delvis faller utanför kartan ifråga, i praktiken är obebodd. Anteckningar om bebyggelse finns på Tostholm, Bjurs och Bastö. På Lillramsjö finns antecknat två stycken lägenheter. Den ena på Gamble Ramsjö, vilken uppenbarligen är Gammelbylandet, och den andra på Orslandet på det ställe där Lillramsjö hemman numera är beläget. De sista målamännen hade uppenbarligen redan gett upp vid det här laget.

Ett alternativ till farleden från Sverige till Reval gick via Sillsundet mellan Tostholm och Svartö och vidare sydost genom Barösunds skärgård. Farleden nådde enligt en karta från år 1690 öppet hav vid holmen Rönnen. Den farled som gick via Tostholm vidare genom Barösund mellan Barölandet och Orslandet anges i kartan från år 1639 såsom farleden till Ryssland. Enligt kartan från 1690 skulle denna farled ha nått öppet hav vid Elgsölandet i riktning mot Porkala udd.

I tidskriften *Skärgård* 2/2013 beskriver **Anders Moliis-Mellberg** hur farleden Åbo – Helsingfors sträckte sig under hertig Johans tid under 1500-talet. Enligt honom skulle farleden ifråga ha gått norr om Tostholm och vidare genom skärgården söder om Orslandet till Bastö norra sida och sedan vidare över Porkalafjärd till Porkala udd. Angöringshamnar skulle ha varit både Tostholm och Bastö. Detta kunde delvis förklara den relativa livskraft dessa två skärgårdslägenheter trots allt synes ha uppnått.

Den yttre skärgården verkar i det stora hela varit avfolkad ännu under 1600- och 1700-talet. Det som uppges ha inverkat på stagnationen i befolkningsutvecklingen är fortsättningsvis de många krigen och uttaget av folk till krigstjänst samt klimatförändringen i form av den så kallade lilla istiden. Därtill kommer sådana ”gängse” omständigheter såsom missväxt och pest. Plundringarna under stora ofreden under åren 1713-1721 är rätt väl dokumenterade i lokalhistoriska verk för de befintliga hemmanens del. Generellt kan man säga att invånarna flydde till Sverige. Att beskrivningarna inte heller här berör den yttre skärgården kan vara ett ytterligare belägg för att området var obefolkat.

IDET svenska riket och således också i Barösunds yttre skärgård var det övervägande kronan som ägde marken och således också fiskevattnen. Andra jordägare i riket var adeln

och kyrkan. Hemmansinnehavarna hade en form av besittningsrätt till sitt område, sina byggnader, odlingar och uppenbarligen också till sina fiskevatten. För denna rätt erlade man skatt till kronan. Skogen tillhörde länge kronan varefter den blev byallmänning och senare uppdelades på de olika lägenheterna i byn. Uppenbarligen behandlades fiskevattnen på ett motsvarande sätt.

De enskilda hemmanen i Barösunds yttre skärgård var tämligen få. Odlingmarkerna och fiskevattnen var ganska splittrade och ett hemman kunde ha odlingmark och fiskerätt på ett annat hemmans eller en annan bys marker. Ofta fanns det olika överenskomelser om rätt att vid vissa tider använda exempelvis olika notvarp. Detta kunde också leda till tvister mellan olika hemmansinnehavare. Genom storskiftet, som i Finland inleddes vid medlet av 1700-talet, sammanfördes de olika hemmanens splittrade odlingsenheter till större enheter. För Bjurs, Bastö och Lillramsö genomfördes storskiftet år 1777 och för Tostholm år 1783. Storskiftet kom därför att innebära omdisponeringar av mark, fiskevatten och fiskerätt.

Det egentliga steget mot full äganderätt till jorden och i det här fallet också fiskevattnen skedde genom så kallade skatteköp. Härvid förvärvade sig hemmansinnehavaren äganderätt och började betala skatt till kronan.

För de aktuella skärgårdshemmanen i Barösund skedde skatteköpet och storskiftet enligt följande:

Tostholm: skatteköpt 1708, storskiftat 1783

Bjurs: skatteköpt 1741, storskiftat 1777

Bastö: skatteköpt 1740, storskiftat 1777, upphört att vara lotshemman 1860

Lillramsjö: storskiftat 1777, skatteköpt 1860

Grunden till torparväsendet lades då man år 1747 gav de hemman, vilka blivit skatteköpta rätt att på sina marker anlägga torp utan att för den skull bli separat beskattade. Redan tidigare hade en dylik rätt tillkommit frälsegods och från år 1697 även rusthåll. Utvecklingen tog dock fart först sedan rätten ifråga också tilldelats de numera självägande bönderna. Syftet med reformen var att främja röjning av ny odlingsmark och att därigenom främja en ökning av befolkningen. Efter stormaktstidens prövningar uppfattades dessa målsättningar angelägna. Så blev det också.

FRÅN SLUTET av 1700-talet och under 1800-talet inträder ett nytt skede då den yttre skärgården på nytt bebyggs och befolkas. Denna utveckling kan man följa upp i detalj från kyrkoböckerna. Indirekt får man denna väg också belägg för att de nyinflyttade faktiskt flyttat in på obebyggt område. Vi kan rentav på personnivå följa upp varifrån de nyinflyttade kom. Denna inflyttning skedde i form av anläggandet av torp och fisketorp, vilka lydde under de ursprungliga gamla hemmanen som hade kämpat sig igenom århundraden av svåra tider.

Fisketorparna kom inte att äga mark eller fiskevatten utan legade dem av respektive hemmansägare. Torpbyggnaderna var däremot i allmänhet torparnas egendom. I allmänhet var det de nya torparna som uppförde dessa byggnader. I motsats till Ingå västra skärgård var ägoförhållanden annorlunda i Ingå östra skärgård. Där var största delen av skärgården sockenallmänning fram till år 1798.

Vid tidpunkten för den nya koloniseringen såg landskapet alldeles annorlunda ut än vid tiden för avfolkningen ett par århundraden tidigare. Under denna tid hade landhöjningen varit kring en meter eller mera.

I denna uppställning beskrivs inflyttningen till det nu aktuella området genom att ange de nyanlagda fisketorpen, året då den första torparen inflyttade samt varifrån denna torpare och hans hustru kom. Förteckningen är uttömmande och baserar sig på Ola Brenners verk Torpare och landbönder i Ingå från år 1979. Brenners bok baserar sig på uppgifter i kyrkoböckerna och är mycket detaljerad. Nedanstående tabell är enbart ett abstrakt av dessa uppgifter.

Tostholm	Inflyttning	Torparens ursprung	Hustruns ursprung
Granholms fisketorp	1923	Hangö	Snappertuna, Strömsö
Grundsjö fisketorp	1799	Västanfjärd	Ej angivet
Göteglö Fisketorp	1831	Hitis	Hitis
Hättö fisketorp	1777	Hitis, Vänö	Hitis, Holma
Högnäs fisketorp	1828	Snappertuna, Kulböle	Snapperuna, Norrby
Kyrknäsudds torp	1830	Ulfsby	Fagervik, Ingå
Kälkö fisketorp	1839	Tostholm, Grundsjö	Hitis, Stromta
Risholms fisketorp	1905	Tostholm, Ängesskär	Kristina, Närhilä
Simpudds fisketorp	1895	Ekenäs lf.	Ekenäs
Svartö fisketorp	1818	Kimito	Ej angivet
Svedjeholms fisketorp	1864	Tostholm, Hättö	Långvik, Jofs
Söderviks fisketorp	1909	Helsingfors	Tostholm, Högnäs
Träskholms fisketorp	1820	Elgsjö, Ingå	Ej angiven
Ängeskärs fisketorp	1812	Kimito, Sjöfax	Backa, Kneura, Ingå
Bjurs			
Andö fisketorp	1788	Hitis, Vänö	Hitis
Anklö fisketorp	1821	Bromarv	Stubböle, Sådö, Ingå
Kalvö fisketorp	1809	Vormö, Ingå	Hitis, Böle
Långstrands torp	1813	Siggböle, Ingå	Ors, Ingå
Syndersvik torp	1797	Rövass, Barösund	Bjurs
Bastö			
Bågskärs fisketorp	1859	Bastö, Skeppö	Tostholm, Grundsjö
Ekenholms fisketorp	1831	Bollstad, Tallbacka	Bastö
Langlö fisketorp	1804	Hitis	Ej angivet
Lövö fisketorp	1842	Lillramsö, Gåsö	Rådkila, Hästholm, Ingå
Mangrunds fisketorp	1829	Hitis	Hitis
Själö fisketorp	1804	Rövass, Barösund	Lillramsö, Ingå
Skeppö fisketorp	1816	Kyrkslätt	Bastö, Timrö
Tiftö fisketorp	1819	Kimito	Kimito
Lillramsö			
Bisavik fisketorp	1832	Karis	Karis, Högben
Ekholms fisketorp	1880	Lillramsö, Gåsö	Rådkila, Hästholm
Gåsö fisketorp	1796	Ekenäs lf. Jussarö	Hitis, Böle
Hartesvik torp	1837	Illans, Ingå	Elgsjö, Ingå
Mellerstören fisketorp	1859	Haga, Ingå	Ej angivet
Tingsholms fisketorp	1824	Hitis	Hitis
Tjäderholms fisketorp	1835	Fagervik, Ingå	Karis

Lillramsjö enstaka skattehemman storskiftades 1777 och skatteköpes 1860. Tingsholm var ett torp under Lillramsjö. Både torpet och villan såsom byggnader finns på Tingsholm. Foto: Krister Hamberg

Ägoförhållandena till de ursprungliga hemmanen i den yttre skärgården hade stabiliserats genom skatteköpen och storskiftet på 1700-talet. Efter 1808-09 års krig var tiderna fredligare än tidigare. Torparväsendet utvecklades kraftigt och ledde till ökad produktion inom jordbruket, lantbruksnäringarna och fisket. Det är uppenbart att tillgången på fisk var god.

Inflyttningen skedde i huvudsak i början av 1800-talet, med början redan under slutet av 1700-talet. Inflyttarna kom ofta längre ifrån. Inslaget från väster, från Hitis och Kimito var påfallande. I en del fall var den nya torparen på ett senare nyanlagt torp son till en redan tidigare inflyttad torpare.

En närmare studie av tabellen över de nyanlagda torpen ger en intressant fingervisning. Man kan göra den iakttagelsen att fiskartorp också grundades rätt sent in på 1800-talet och i början på 1900-talet. Dessa torp blev ofta kortlivade. Kan det vara så, att de bästa platserna använts först?

Intressant är också frågan varför man flyttade från speciellt Hitis och Kimito? Kan det ha funnits ett tryck i form av överbefolkning? Kan det rentav vara så, att man här kan iakta den klassiska nationalekonomen **Thomas Malthus** (1766-1834) teorier om naturtillgångarnas avkastning, eller rättare sagt ökningen av nämnda avkastning i relation till befolkningstillväxten? Emedan

Huvudbyggnaden Gåsas på Bastö. Bilden är tagen år 2009 då familjen Brenner firade familjens 100 år på platsen. Foto: Krister Hamberg

befolkningen i samhällen med naturhushållning enligt honom ökar snabbare än tillgången på naturtillgångar, tvingade detta fram en utflyttning av överskottsbefolkningen.

En iakttagelse är att några av de som flyttade hade en familjebakgrund inom det militära, såsom till exempel kronans båtsmän. Efter 1808-09 års krig omorganiserades militären i Finland. Det gamla indelningsverket avskaffades och det Finska gardet upprättades. De gamla rotesoldaterna – båtsmännen – hamnade då i en ny situation.

Medlet och den senare delen av 1800-talet var en period av stark ekonomisk tillväxt i det nyinrättade autonoma storfurstendömet Finland. Utvecklingen drevs också av en snabb industrialisering. Detta ledde till ett växande välstånd. Städerna, speciellt Helsingfors, växte. Detta skapade avsättning för skärgårdsbornas produkter, speciellt fisk. Efterfrågan på brännved var också stor. Allt detta skapade också efterfrågan för transporter och lotsning. En del inflyttade skärgårdsbor och deras söner blev förutom lotsar också skärgårdsskeppare. Skeppsägarandet spred sig också till fastlandet och många bönder i Ingå engagerade sig i sjöfarten genom att gå in med andelar i olika skepp och skutor. Möjligen kunde skärgårdsborna inte alltid ställa upp med nödigt kapital. De mera välbärgade fastlandsbönderna såg då kanske sitt tillfälle att träda till.

Man har frågat sig hur de nyanlagda torpen klarade sig. Uppenbarligen har läget va-

rierat mycket från fall till fall. En del kunde reda sig relativt väl.

NÄR VI kommer till 1900-talets början inträder en period som man kunde kalla de stora köpens tid. Den gynnsamma ekonomiska utvecklingen i Finland förde med sig, att det speciellt i Helsingfors uppstod en ny överklass som hade råd att köpa upp stora områden ute i skärgården. Enligt vår uppfattning av idag var också prisnivån då mycket fördelaktig. Ibland såg man mindre till egendomens avkastning utan ville ofta själv vistas ute i skärgården på sin fritid och under sin ålderdom, åtminstone på sommaren.

Tiden kring sekelskiftet var också nationalromantikens tidevarv med bland annat karelianismen som en strömning i tiden. Kanske man på finlandssvenskt håll drogs till det ”riktiga” svensktalande folket ute i skärgården? **Arvid Mörne** var säkert en författare som förmedlade denna stämning. Bland dem som köpte in sig i skärgården finns säkerligen fall där dylika motiv kan ha haft sin inverkan.

Stora köp kan vi se till exempel på Bjurs, Hättö, Tostholm, Kälkö, Gåsö, Tingsholm, Ängö, Lövö och Bastö. Det ökade välståndet

Bågaskärs fisketorp i början av 1900-talet. Foto: Barösunds byaråds fotoarkiv/Kaisa Eriksson

ledde till en rask uppdatering av byggnadsbeståndet. Dels var det många tidigare torpboställen, där byggnaderna förstörades och moderniserades. I dagens läge finns knappast sådana ursprungliga byggnader längre kvar. Dels byggde man också nytt.

UTVECKLINGEN OCH förändringen slutar aldrig. Nya företeelser dyker ständigt upp. Sådana var till exempel lotsväsendets förrysning under ofärdsåren, förbudslagen och spritsmugglingen. Fiskets avtagande betydelse och den nya avfolkningen gällande den bofasta befolkningen. Det kraftigt ökade sommarboendet och byggandet av sommarbostäder. Havets försämrade tillstånd har präglat Barösunds yttre skärgård under det senaste seklet.

I dagsläget finns bara en handfull hushåll för året om-boende kvar i den yttre skärgården, samt några nog så viktiga företagare som driver bland annat taxibåtsverksamhet. Bysamhället Barösund har dock utvecklats rätt väl, men här har man inte mera sin huvudsakliga utkomst i traditionella skärgårdsnärningar.

Källmaterial

Källmaterial har i huvudsak varit Artur Grönbergs verk *Barösund* (1933), Ola Brenners *Torpare och landbönder i Ingå* (1979) och Alf Brenners *Ingå, Fagervik, Degerby* (1936, nytryck 1985), Ola Brenners *Segelsjöfart i Ingå* (1981), Henrik Cederlöfs *Farleder och lotsplatser i Ekenäs skärgård*, Gunvor Kerkkonens *Västnyländsk kustbebyggelse under medeltiden*, samt Markku Mansners *Snappertunan Strömsö Saaristotilan vaiheita jääkaudesta EU-Suomeen*. Kartan på sid 48 är hämtad från Artur Grönbergs bok.

KRISTER HAMBERG

är pensionär och ingift sommarskärgårdsbo i trakten av Bågaskär. Sin professionella gärning har han gjort på revisionsbyrån KPMG, tidigare Widenius, Sederholm & Someri Oy Ab. Förutom familjen är intressena numera koncentrerade till historia, släktforskning och morgongymnastik samt längdskidåkning på vintrarna.

040 5322 021
krister.hamberg@luukku.com

ARTIKELFÖRFATTAREN

Aktiv byaverksamhet i Barösund

Text: Anders Holmberg, Foto: Byrådets fotoarkiv/Kaisa Eriksson

Barösund ligger i Ingå kommuns västra skärgårdsområde. Området består av tre större öar: Ors-, Barö- och Elgsjölandan samt hundratals mindre öar, kobbar och skär. Den fast bosatta befolkningen uppgår till cirka 160 personer. Under sommaren mångdubblas invånarantalet då alla stugor, både egna och hyresstugor, fylls av sommargäster. Närheten till Helsingfors gör det möjligt att bo på stugan och pendla till jobbet, vilket förlänger stugsäsongen för många.

Barösunds byråd rf grundades våren 1995, när cirka 25 orsbor samlades för att diskutera bildandet av ett byråd. Till ordförande valdes **Erik Holmberg**, som fortsatte på samma post ända fram till sin bortgång 2018.

Grundtanken var att främja och stödja hembygdsaktiviteter av alla slag i Barösundsområdet. Det första konkreta var att sätta upp en stor anslagstavla och idélåda vid butiken. Med stöd av Svenska kulturfonden trycktes vykort från Barösund och en servicekatalog, som delades ut åt invånarna. Verksamheten med sommartorg, som inleddes på 1980-talet, flyttades nu på byrådets initiativ från färjväggen vid Hycklesund till Ors sidan invid butiken.

Den 6 juli 1996 ordnades den första Barösundsdagen med invigning och bandklippning av författaren **Märta Tikkanen**. Samma år ordnades Forneldarnas kväll sista lördagen i augusti. De två evenemangen har sedan dess arrangerats årligen i samarbete med Barösunds ungdomsförening rf och företagen i byns centrum.

De första verksamhetsåren hände mycket i byn. Med talkokrafter renoverades butiksbyggnaden och man byggde landfästen till Sjöfartsstyrelsens nya pontonbrygga. Allmänna toaletter inrättades i ett lider som byrådet fått till förfogande av ägaren Ingå kommun. T-skjortor med Barösundslogo trycktes upp och såldes. En stockstuga uppfördes under en stockbyggarkurs med cirka 15 deltagare hösten och vintern 1997-1998 och donerades till byrådet. Stockstugan gjordes färdig

Vy över Barösund då och nu.

på talko, hyrdes ut och användes sedan till café och infopunkt i många år.

BUTIK HAR funnits i byns centrum sedan början av 1920-talet. Den var länge en självständig Andelshandel som hörde till SOK-gruppen. Senare fusionerades den med Ingå handelslag och var till slut en Varuboden-Os-la Sale-butik. Den gamla butiksfastigheten var i dåligt skick och dåvarande VBO-direktören **Folke Lindström** kom med ett förslag att bilda ett fastighetsbolag för att bygga en ny butiksbyggnad. Efter många förhandlingar mellan byrådet och Ingå kommun med flera inleddes byggnadsarbetena år 2010 och den nya butiken invigdes ett år senare.

Fastighetsbolaget ägdes till stor del av privatpersoner som tecknat aktier i bolaget. VBO var en stor aktieägare, men hyrde utrymmet för butiksverksamheten. Den gamla butiksfastigheten erbjöds byrådet till ett mycket förmånligt pris och köpet gjordes 2011. Efter något år blåste nya vindar i VBO, i och med att Folke Lindström gick i pension. Man ville nu dra sig ur butiksverksamheten i Barösund, vilket också skedde. Sedan dess har butiken drivits av ett privat bolag med **Anne Ek** som delägare och butiksforestandare. Det är inte lätt att driva butik med så varierande kundunderlag sommar och vinter, men invånarna är nöjda och butiken är öppen tre-fyra dagar i veckan på vintern och alla dagar på sommaren. Butiken säljer nu K-kedjans varor.

Byrådet har alltid aktivt agerat i samhällsfrågor som berör orten. Under åren har bland annat indragningen av lågstadiet och

postombudet, försäljningen av kommunala tomter, byggandet av en ny butik med mera sysselsatt byrådets styrelse och medlemmar. Den nuvarande styrelsen består av ordförande och sex medlemmar. Utöver styrelsen finns det olika arbetsgrupper: redaktionen för Barösundsbladet, kulturgruppen och under några år en fotogrupp.

Den centrala verksamheten har i viss mån förändrats under de senaste åren. Sommartorget, Café Magasinet, den utvidgade hamnverksamheten och butiken drivs nu av privata företag. Detta är en positiv utveckling, eftersom det blir allt svårare att sköta sådan verksamhet med frivilliga arbetsinsatser.

TIDNINGEN BARÖSUNDSBLADET, som i början var en hopvikt A4 och mera kunde kallas ett informationsblad, gavs ut första gången sommaren 2002. Redan följande sommar gav man ut två nummer och år 2005 hade tidningen vuxit till tiotals sidor. År 2008 var första året man lät trycka upp tidningen på ett tryckeri och sidantalet hade då vuxit till över femtio. Något år gavs det ut tre nummer, men de senaste åren har tidningen getts ut två gånger årligen med en upplaga på 1000 exemplar.

I Barösund finns det många flitiga skribenter, både ordsbor och sommargäster, som medverkar med artiklar till tidningen. Syftet är att presentera Barösund, i både nutid och dåtid. Innehållet består således av både aktuella texter, personporträtt, historia, berättelser och naturrelaterade texter. I tidningen, som ges ut i färgtryck, finns även mycket

Sommartorgens har alltid varit populära, här i början av 80-talet och i början av 2000-talet.

fina bilder med lokala motiv. Hela tidningen är tvåspråkig. Många företag annonserar i tidningen och all den företagarhjälp man behöver i skärgården finns bland annonserna. Redaktionsgruppen med **Susanna Ginman** som chefredaktör gör tidningen och ansvarig utgivare är Barösunds byråd.

KULTURVERKSAMHET HAR alltid funnits med i byrådets verksamhet. Under åren har det ordnats många olika typer av korta sommarkurser: skrivarkurs, målar Konst, gymnastik, Qigong, yoga, pilates med mera. Båttutflykter och föredrag kring tematiken ”Lokalnäringar och lokalhistoria i Barösund” ordnas två-fyra gånger per sommar. Dessa har varit mycket populära och blivit fullsatta på en liten stund då anmälningsstiden inletts. Filmkvällar på ungdomsföreningens hus Wallhalla, som skötts av **Henrik Kon-schin**, ordnas en gång per månad under vinterhalvåret.

Litteraturafton, med initiativtagaren Märta Tikkanen, har varit och är omåttligt populär. I år arrangerades aftonen för trettioförsta gången, de senaste tre åren har kulturgruppen stått för arrangemangen. Det litterära urvalet och de litterära kontakterna samt intervjuerna leds nu av **Pauline von Bons-dorff**. I år genomfördes Litteraturafton på grund av coronabegränsningarna som en virtuell serie författarintervjuer i mitten av juli. Den mycket aktiva Kulturgruppen leds av **Tom Waselius**.

Fotogruppen var aktivt verksam under åren 2011-2018. Gruppen har samlat in fotografier från Barösund, vilka är mycket

värdefulla lokalhistoriskt sett. Gamla landskapsbilder, foton av personer och gamla hantverk som inte längre finns skannades och sparades i ett digitalt fotoarkiv som nu omfattar många hundra fotografier.

Under de aktiva åren ordnade gruppen utställningar i Gammelboden varje sommar. Förutom foton kunde man bland annat bekanta sig med delar ur Gåsö arkiv – ett urklipparkiv skapat av **Gustaf Sundman** med Barösund som huvudtema. Arkivet omfattar idag cirka 3500 fyllda mappar med urklipp. Även lokala konstnärers alster presenterades. Utställningarna var populära och besöktes av 600-900 personer årligen, men då en del personer fick allergiska symptom av inomhusluften i Gammelboden var man tvungen att upphöra med utställningarna. Även om fotogrupperns verksamhet nu ligger nere tar konstnär **Kaisa Eriksson** emot fotografier, skannar in dem och uppdaterar fotoarkivet. Hon var också den konstnärlige ledaren för utställningarna. Som gruppens sammankallare fungerade undertecknad.

ETT PROBLEM för byrådet är fastigheten Gammelboden. Byggnaden är i dåligt skick och kan inte användas till något. En reparation skulle bli oerhört dyr, om ens genomförbar. Även om huset är i skick skulle det vara svårt att driva en inkomstbringande verksamhet i den. Något som är ett måste för att kunna äga den gamla byggnaden. Som bäst konditionsgranskas Gammelboden. Byggnaden är skyddad i Landskapsplanen och framtiden får utvisa vad som ska ske med den.

Butiksstranden på 60-talet.

Sammanfattningsvis kan sägas att efter de negativa åren med indragning av skola och postombud, har det under de senaste åren hänt mycket positiva saker i byn. Det finns en välfungerande butik, ett vattenandelslag har grundats, vi har sommarrestaurangen Scola och Café Magasinet, Villa Sofia med inkvartering och kurser, sommartorget med

mera. Bilparkeringen och hamnen håller som bäst på att förbättras. Ett litet fiskrökeri startar nästa vår och hemsidan barosund.fi ska förnyas. Det finns en fin samarbetsanda i byn mellan företagarna, byrådet och Barösunds ungdomsförening.

ANDERS HOLMBERG

är ordförande för Barösunds byråd,
www.barosund.fi

andersbaro@gmail.com

ARTIKELFÖRFATTAREN

Fotografering för tema säljakt på isen utanför Vallgrund, mars 2019. Foto: Eva-Marie Backnäs

SKÄREN - skärgårdshistoria på webben

Text: Eva-Marie Backnäs

Vet du hur man använder en skrublo? Varför är det bra att ha vekar in med när man rör sig på isen? Och hur är det nu man gör gammaldags fil? Förmodligen kan tidskriften Skärgårds läsare svara på några, om inte alla, av dessa frågor. För många, i synnerhet barn och ungdomar, är det dock fråga om föremål och företeelser som befinner sig ganska långt från den värld vi lever i idag. Det här vill det digitala skärgårdsmuseet SKÄREN råda bot på.

KulturÖsterbotten, regional kulturenhet inom samkommunen SÖFUK med uppdrag att stöda svenskspråkig kultur i Österbotten, tog år 2018 initiativ till ett projekt som fick namnet Museilotsen. Projektet, som finansieras via Leader-programmet för landsbygdsutveckling samt med medel från privata fonder och stiftelser, har i uppdrag att stärka de österbottniska skärgårdsmuseernas samarbete, öka synligheten för museerna och utveckla den publika verksamheten. Projektet ordnar bl.a. fortbildningar och studiebesök. Den enskilt största insatsen inom projektet är dock utvecklandet av ett digitalt museum, SKÄREN.

“SKÄREN – ett museum på nätet” är något så unikt som ett skärgårdsmuseum som enbart existerar online. I SKÄREN får besökaren träffa den fiktiva familjen Sjöberg, som bor i den österbottniska skärgården i början av 1900-talet. Familjen Sjöberg består av pappa Johan, mamma Maria, farfar Anders, sonen Jakob och dottern Linnea. Genom att följa familjemedlemmarna i sysslorna hemmavid, ute i fålan och i den ambulatoriska skolan får vi uppleva vardagen i skärgården för drygt 100 år sedan.

MUSEET ÄR uppbyggt kring fem teman – hemmet, skolan, fisket, båtbygget och säljakten. Varje tema består av två rum eller scener – 360°-bilder där besökaren kan röra sig runt i miljön, till exempel ute på isen under säljakten, i hemmet när bondosten tillverkas, i fiskarbastun när näten ska repareras och så vidare. Varje scen innehåller föremål som man kan klicka på för att läsa mer om föremålets historia och användning. Där finns också korta videosnuttar som visar olika sysslor, exempelvis nätbindning och kardning av ull. Videorna är inte tänkta att fungera som instruktionsvideor i hur man gör olika saker. Istället vill vi visa olika hantverk, så att

besökaren får en uppfattning om hur saker och ting tillverkades. Vi vill därmed också belysa självhushållningen och vikten av att man själv kunde tillverka det man behövde. I anslutning till varje tema finns ytterligare en materialbank med arkivmaterial – foton, filmer och ljudinspelningar – för den som vill fördjupa sig ytterligare i ämnet.

Vi har valt att inte ge miljöerna i SKÄREN en bestämd geografisk inramning. Vi har med andra ord inte bestämt i vilken kommun eller by familjen lever. Tanken är att miljöerna i SKÄREN ska representera den österbottniska skärgården. Berättelsen om familjen Sjöberg kan utspela sig var som helst, den är på så vis allmängiltig. Säkert kan många i södra Finland och på Kvarkens och Bottenvikens västra stränder också känna igen sig i miljöerna i SKÄREN. Det är det allmänna, inte nödvändigtvis det specifika, vi har varit intresserade av att lyfta fram.

ALLA FÖRENINGSBASERADE skärgårdsmuseer i Österbotten inbjöds att vara med i SKÄREN. I det första skedet har tre föreningar deltagit – Bosund båt-, fiske- och jaktmuseum, Replot skärgårds hembygdsförening, samt Malax museiförening. För produktion och tekniska lösningar står det Vasabaserade mediaföretaget ReThink New Media Solutions. Föreningarna bidrog med museala miljöer, föremål och arkivmaterial till museet. SKÄREN är dock inte en digital illustration över de enskilda museerna. Istället har vi använt miljöer och material för att bygga upp ett helt nytt museum.

En arbetsgrupp bestående av representanter för de olika museerna, ReThink samt projektledaren planerade vilka teman som skulle lyftas fram, vilka scener som skulle ingå i varje tema, var det skulle fotograferas och vilka föremål som skulle vara med. I ett sent skede av arbetet uppstod behovet av att få med ett sjätte tema, med fokus på sjöfarten i

Familjen Sjöberg utgör ramberättelsen i SKÄREN. Foto: skarenmuseum.fi

de österbottniska städerna. Temat hann dock inte bli färdigt innan SKÄREN lanserades, men kommer att färdigställas och publiceras under hösten 2020. Sjöfartstemat utarbetas i samarbete med Kristinestads sjöhistoriska förening och Kaskö hembygdsförening.

SKÄREN är tillgängligt på svenska, finska och engelska. Vi har också utarbetat ett pedagogiskt material i samarbete med Centret för livslångt lärande vid Åbo Akademi. Materialet består av fem arbetsblad och en nätbaserad frågesport. Materialet har barn i åk 5 och 6 som huvudsaklig målgrupp, men det kan även anpassas till andra årskurser. I skrivande stund finns materialet enbart på svenska, men en översättning till finska är på gång och kommer att färdigställas under hösten 2020.

ARBETET MED det digitala museet har varit en spännande och givande resa för alla inblandade. SKÄREN var redan från början ett ambitiöst projekt och ambitionsnivån snarare höjdes än sänktes under arbetets gång. Målet var att skapa så autentiska scener som möjligt, även om vi är fullt medvetna om att detta inte kan lyckas till 100 procent när bilderna ska fotograferas i nutida miljöer.

Ett vanligt argument mot att dela museala samlingar och miljöer på webben är att potentiella besökare istället bekantar sig med materialet på nätet och inte besöker den fysiska platsen. Personligen tror jag att det är fel. Om vi nöjde oss med att se bilder eller filmer från olika platser skulle till exempel Paris vara helt utan turister – alla har vi ju sett hundratals fotografier av Eiffeltornet. Istället vågar jag påstå att synlighet på webben har motsatt effekt – den potentiella besökaren som fått bekanta sig med miljön online är mera motiverad att besöka platsen i fråga. Ett digitalt museum kan således aldrig utkonkurrera ett besök vid ett fysiskt museum.

Samtidigt är vi – i synnerhet efter den gångna våren – alla medvetna om att det finns platser och miljöer som inte är tillgängliga för alla. Kanske kan det digitala museet då fungera som ett besöksmål, som gör att även de som inte kan besöka platsen fysiskt ändå har möjlighet att bekanta sig med historien. Det digitala museet kan dessutom fungera som introduktion för skolklasser som ska göra ett studiebesök till ett museum. Vi vill gärna att SKÄREN ska användas just på det viset – som förarbete inför ett besök vid ett fysiskt skärgårdsmuseum.

Barnens liv utgör en viktig del av SKÄREN – här en scen från skolan. Foto: skarenmuseum.fi

VI ÄR också medvetna om att en digital produkt har en ganska kort livstid. Vi räknar med att SKÄREN, utan uppdateringar, har en livstid på cirka fem år. Det kan tyckas vara lite med tanke på det arbete och de pengar som satsats i projektet. Men det går också att se SKÄREN som vilken som helst utställning på ett museum. Även museernas basutställningar måste förnyas med jämna mellanrum för att inte börja kännas gammalmodiga och irrelevanta. Vi har därför valt att se SKÄREN som ett test i att göra en multimedial utställ-

ning om den österbottniska skärgårdshistorien. Vi hoppas naturligtvis också att det kommer att finnas möjligheter i framtiden att förnya och förbättra SKÄREN, i takt med att tekniken utvecklas.

Förhoppningsvis är du nu nyfiken på att besöka SKÄREN! Det kan du göra när som helst, museet är öppet sju dagar i veckan, 24 timmar i dygnet. Du hittar museet på skarenmuseum.fi. Välkommen till SKÄREN!

EVA-MARIE BACKNÄS

är projektledare vid KulturÖsterbotten
eva-marie.backnas@kulturosterbotten.fi

ARTIKELFÖRFATTAREN

Marslars-Birger – den finlandssvenska skärgårdskulturens beskyddare

Text: Cecilia Lundberg

Tidskriften Skärgård står och faller med de finlandssvenska fonderna och stiftelserna. Svenska Litteratursällskapet och Birger Petterssons fond är en betydelsefull sådan. Därför tycker vi att det inte är mer än rätt att presentera Birger för våra läsare.

”Donatorernas bok” av **Bo Finne** presenteras människorna bakom de fonder som hör till Svenska Litteratursällskapet i Finland med varsitt personligt porträtt. Bland bergsrådet **Wilhelm Schauman**, mecenat **Amos Anderson** och vår första kvinnliga docent och professor, **Alma Söderhjelm**, framstår **Birger Pettersson** som en udda fågel. Men begrundar vi hans kapitalinsats får han många av de övriga i sällskapet att blekna. Grundkapitalet bestod av två fastigheter – hemmanet Larses i Kittuis by i Houtskär och en mindre fastighet i grannbyn Medelby – samt ett kapital på över 600 000 mark. Fondkapitalet i dag överstiger 800 000 euro.

Birger Petter August Pettersson föddes på Larses hemman i Kittuis, Houtskär i Storfurstendömet Finland i november 1913. Han var bondeparet **Konstantin** och **Hulda Petterssons** andra barn, men eftersom den två år äldre systemen dött redan innan Birgers

födelse, kom han att växa upp som enda barnet på gården.

I bygden gick Birger under namnet Marslars-Birger, eller Marslarsin senare under livet. Mars kommer från gårdsnamnet Markus, Lars från hemmansnamnet Larses. Marslars skulle därmed tyda på att två hemman slagits ihop till ett någon gång i tiden. I folkskolan var Birger stjärnan i klassrummet. Efter skolan fortsatte han att bruka gården tillsammans med sina föräldrar. Modern höll ett strängt öga på honom, han skulle hållas hemma och inte bege sig ut på dans och roa sig med jämnåriga. Birger gifte sig aldrig, utan förblev ungtkarl och barnlös hela sitt liv.

Det var ett strävsamt liv på gården som likt motsvarande skärgårdshemman höll sig med häst, kor, får och höns. Kanske en eller annan gris också. När fadern gick bort 1952 fortsatte Birger ensam som bonde på gården. Modern stod för hushållsgöromålen fram till sin död tio år senare. Efter det lejde Birger

En liten Birger i sjömanskostym. Foto: Houtskärs lokalhistoriska arkiv, HLA #8115

Birger utanför Marslars. Mor Hulda till höger. Foto: HLA #8117

Larses mangårdsbyggnad som den ser ut i dag. Foto: Cecilia Lundberg

en hushållerska att sköta den biten. När grannarna i byn och de övriga jordbrukarna i Houtskär började modernisera gårdarna och ersätta hästarna med maskiner, höll Birger envist fast vid de traditionella metoder han vuxit upp med. Hästen ersattes inte heller. Den behöll han så länge han brukade jorden, vilket var en god bit in på 1980-talet. Hans Pekka blev Houtskärs sista arbetshäst, eller häst överlag. Sommartid kunde den ses i sin hage längs med landsvägen, inte så långt från färjväggen mot Korpo.

Att hästen var extra kär för Marslarsarna kan **Rune Melén** i Näsby, Houtskär, intyga. Rune är betydligt yngre än Birger, men han växte upp granngårds med Marslars. Han skrattar lite generat när han drar sig till minnes hur småpojkar i byn brukade roa sig med att kasta sten på plåttak, vilket inte var tillåtet av Birger eller hans mamma. Det kunde skrämma hästen. Så av bara farten kunde man smälla och skramla lite extra med pakethållaren när man cyklade förbi.

Nödvändigheter från butiken, över tio kilometer hemifrån, transporterade Birger hem med cykel. Samtidigt fick han möjlighet att komma ut och träffa folk. Han hade också flera jämnåriga i socknen som han höll kontakt med per telefon. Under höbärgning lejde han hjälp av yngre släktingar.

UNDER 1980-TALET sålde Marslars-Birger en del mark till fritidstomter på holmar som hörde till gården. Några hann han sälja privat, en del löste staten in för att fredas. Försvarsmakten annekterade ön Högö som ammunitionslager. Det fria kapital som försäljningarna inbringade, i kombination med den frihet Birger fick då han lade ner jordbruket, väckte en lust att se nya horisonter.

På byn gick skvallret då han annonserade efter resesällskap. Till en början gjorde Birger några resor inom Finland och en till Viborg.

Om det var via tidningsannons eller på annat sätt förblir lite oklart så här i efterhand, men i detta skede blev Birger hur som helst bekant med en betydligt yngre kvinna. Rune och hans fru **Britta Melén** vill minnas att det var väninnan som övertalade Birger att göra en resa till Florida. En resa som han bekostade. Annars kan paret Melén inte minnas så mycket om snacket i bygden, mer än att ingen riktigt trodde att det verkligen skulle bli någon resa av. Men till Florida kom Birger i början av 1990-talet.

MED DEN yngre väninnans hjälp började Birger fundera på arv och testamente. Några nära släktingar fanns det ju inte. Som framgår i Finnes skrift, var Birger mycket samhällsmedveten under hela livet. Han följde med nyhetspressen och hade starka åsikter om stat och politik. Redan under moderns tid växte ett agg mot staten, grundat på de arealbeskattningar som slog hårt mot hemmansägare. ”Vi betalar för hela Kittuis och halva Medelby”, minns Rune Melén att redan mor Hulda ondgjorde sig om.

Att göra upp ett testamente var därför av högsta vikt. Houtskärs kommun var inte heller ett alternativ, enligt Birger. Däremot hyste han en stor beundran för den finlands-svenske politikern och godsägaren **Ernst von Born** på Sarvlax gård i Pernå. Tänk att likt honom få sitt namn att fortleva i en egen minnesfond.

På ett advokatkontor i Åbo gjordes därmed upp att så gott som alla fastigheter och ungefär hälften av det fria kapitalet skulle tillfalla Svenska Litteratursällskapet i Finland (SLS). Den främsta övriga förmånstagaren i testamentet var Birgers Floridaväninna, som skulle få en betydande penningssumma samt en mindre strandtomt i Kittuis.

I juni 1998 avled Marslars-Birger, nästan 85 år gammal. Vid bouppteckningen

Birger tillsammans med sina föräldrar, Konstantin och Hulda Pettersson. Foto: HLA #8034

uppskattades fastighetsarvet till 88 hektar och penningssumman till ett värde av 2,6 miljoner finska mark. Marslars gamla väderkvarn hade Birger redan tidigare donerat till Houtskärs hembygdsförening. Birgers dragspel tillföll Houtskärs spelmannslag. En del av lösöret och redskapen från Marslars lade grunden till Houtskärs skärgårdsmuseum.

MARSLARS HUVUDBYGGNAD lät SLS styrelse renovera upp. Byggnaden är från slutet av 1800-talet, men Birger hade själv gjort en del moderniseringar, bland annat bytt ut en del av de gamla fönsterbågarna. I början av 2000-talet var tanken att gården skulle användas som forskargård. Dessvärre var det

svårt att hitta intresserade hyresgäster. Några år hyrdes huset som vinterbostad av ett par från Houtskär Berghamn. Väderkvarnen åter-skänktes till gården, rustades upp och försågs med nya vingar en bit in på 2000-talet.

Birger hade under sin tid avverkat ytterst lite av sin skog. I testamentet lät han meddela att så önskade han att det skulle förbli. SLS lät därför freda ett nästan 60 hektar stort område av Birgers skog. Det är faktiskt den största enhetliga gammelskogen i sydvästra Finland. Den statliga fredningsersättningen visade sig dessutom vara lyckosam för kapitalet i Birger Petterssons fond.

Må vara att Marslars-Birger var något av en udda fågel hemma i Houtskär, där han tjurskalligt höll sig till sin häst när alla andra skaffade traktor och motorsåg. Må vara att han skiljer sig från mängden bland SLS alla donatorer och välgörare. Men han fick i slutändan precis som han ville: en egen fond där hans namn lever vidare och som enligt hans önskan ska främja det finlandssvenska kulturarbetet. Det är vi på tidskriften Skärgård tacksamma för och hoppas att Birger hade en trevlig Amirikaresa på ålderns höst.

Birger Petterssons fond är SLS fond nr 668

Källor:

Finne, Bo, 2010. Donatorernas bok. Människorna bakom fonderna i Svenska Litteratursällskapet i Finland. Skrifter utgivna av SLS nr 733, Helsingfors, 305 s.

Rune och Britta Melén, Ann-Gret Hedbäck, muntliga uppgifter.

Birger med sitt dragspel hemma på Marslars någon gång under 1970-talet. Foto: HLA #8036

CECILIA LUNDBERG

är doktor i marinbiologi och jobbar vid Centret för livslångt lärande vid Åbo Akademi, bland annat som redaktör för Tidskriften Skärgård.

Om hon förstätt saken rätt var hennes mormorsmor och Birgers farfar halvsyskon.

cecilia.lundberg@abo.fi

ARTIKELFÖRFATTAREN

Vackert ode till Skärgårdshavet

I juni 2020 lanserade Operation Det unika Skärgårdshavet, med Åbo universitets rektor emeritus, cellbiologen Kalervo Väänänen i spetsen, verket Skärgårdshavets blåa bok. Aktionsgruppen är namnstark och har nått ända upp till Finlands president med sitt budskap.

Operationen ska ha en eloge för att lansera verket på både finska och svenska sida vid sida. I boken framgår inte vem som står för den svenskspråkiga översättningen. Den är godkänd, men skulle ha tjänat på en ordentlig språkgranskning på sina ställen.

Boken inleds med en introduktion och bakgrund till Skärgårdshavet. Det är en genomgång av geologi, biologi, klimat och kul-

tur. Kompletterat med det genomgående ytterst högkvalitativa och vackra bildvalet samt den snygga layouten, utgör första delen en utmärkt presentation av sydvästra Finlands unika skärgård. En text som passar för såväl undervisning på olika nivåer samt för de som vill få en första inblick i Skärgårdshavet.

Skärgårdshavets tillstånd presenteras med aktuell statistik och övergår sedan – bokens egentliga kärna – till att lista upp åtgärder som bör vidtas för att ändra på havets tillstånd och försäkra sig om ett livskraftigt

hav också i framtiden. Arbetsgruppen listar tre huvudsakliga åtgärder till ett förbättrat miljötillstånd i Skärgårdshavet på lång sikt. Boken avslutas med ett antal röster kring Skärgårdshavets framtid, framförda av namnkunniga forskare och myndighetspersoner.

MED ETT förflutet som forskare och marinbiolog med just Östersjöns eutrofiering och tillstånd överlag som specialgebit, kan jag inte låta bli att dra slutsatsen att Skärgårdshavets blåa bok borde ha utkommit för minst 20 år sedan. Problematiken är i stort sett densamma, även om forskarna för två decennier sedan mera talade om klimatförändringen som ett reellt hot, nu är den ett faktum. De stora frågorna för att vidta åtgärder är de samma då och nu: Vad? Hur? På vilket sätt?

Det är lätt att sitta vid skrivbordet och slå ett slag för yrkesfiskarnas fortlevnad. Men hur kan vi – forskare, myndigheter, konsumenter – rent konkret stödja deras slit och göra deras arbete någorlunda ekonomiskt bärkraftigt samtidigt som det är miljömässigt hållbart?

När **Paavo Virkkunen** från Visit Finland säger: ”Det är viktigt är att man nu identifierat utmaningen och att man raskt tagit itu med problemet” (sidan 202), kan jag inte låta bli att ställa de uppenbara följdfrågorna: När är nu? Vad menas med raskt? Vem är man?

TROTS ATT den blåa boken borde ha skrivits för 20–30 år sedan, lanseras den ändå på ett vis rätt i tiden. I en tid med flygskam, precis inför tröskeln till en sommar av hemester, i spåren av Covid-19. Detta om något borde få läsarna att stanna upp och reagera. Gällande att vakna sent eller inte, huvudsaken är att allmänheten vaknar överhuvudtaget. Helst innan det är alltför sent.

Nätverket bakom Aktörerna för Skärgårdshavet (grundat 2019) fortsätter också med sitt uppdrag och utlovar två seminarier per år framöver för att belysa Skärgårdshavet, dess tillstånd och fortlevnad. Jag hoppas då att de också ska inkludera en större andel forskare och experter från Åbo Universitets granne Åbo Akademi. Där finns mycket kunskap och mångårig expertis att komplettera med. Som svenskspråkig Åbolands skärgård är, kan jag inte låta bli att reagera över hur osynligt just den kulturella aspekten behandlas i boken. Också en sak som kan betonas lite mer framledes.

Cecilia Lundberg

Flera röster om Skärgårdshavets blåa bok:

Nina Söderlund, medlem i nätverket Aktörer för Skärgårdshavet

Skärgårdshavets blåa bok är mycket läs- värd, särskilt för dem som inte är så bra på att ta till sig faktaböcker med många kurvor och diagram, samt svärbegripliga begrepp. Jag känner otaliga högt utbildade personer som hoppar över svårsmält information, hur angelägen den än är. Det har vi inte råd med, i synnerhet som alldeles för många tror att Skärgårdshavet mår bättre än för 10 år sedan.

Så är det inte. I denna bok finns förutom många otroligt fina bilder och intressanta fakta om bland annat skärgårdens växter och djur också flera avsnitt som garanterat tar alla läsare ur villfarelsen att läget är under kontroll. På slutet finns listat de åtgärder som

måste genomföras i snabb takt, annars blir situationen för Skärgårdshavet ännu sämre.

”Vi har gemensamt förorsakat Skärgårdshavets havets nuläge, det är också vi som måste rätta till det.”

Christoffer Boström, biträdande professor i miljörelaterad Östersjöbiologi, Åbo Akademi

För min del är alla initiativ med syfte att förbättra Skärgårdshavets tillstånd välkomna. Ingen metod är saliggörande och många av idéerna är helt oprövade.

Jag får intrycket av en djärv visionsbok snarare än en säker receptbok. Många av de föreslagna åtgärderna är inte heller direkt nya. Det är lite synd att forskningen ges begränsat utrymme, även om en del åtgärder innefattar manipulering av födovävar. Huvudaktörerna i Skärgårdshavets forskning är Skärgårdshavets Forskningsinstitut på Sjalö (Åbo universitet) och Skärgårdscentrum Korpoström (Åbo Akademi). En del av Sjalös forskning rymms med, men Åbo Akademis marina forskning i

Korpoström lyser med sin frånvaro, trots att vi funnits där i 15 år.

Det är positivt att nyckelbiotoperna och organismerna nämns och visas. Däremot saknar jag presentationer av pågående forskningsprojekt och kunskapsstatus kring dessa. Finlands mest omfattande marina inventeringsprogram VELMU nämns inte alls.

Jag drar en lans för åtgärder i kombination med fortsatt forskning och mera positiv synlighet kring viktiga havsmiljöer, artmångfald och funktioner. Utan förståelse av dessa kan vi inte förutsäga de komplexa förändringar som övergödningen i samverkan med klimatstress för med sig, eller om vi når målsättningarna.

Skärgårdshavets blåa bok

Chefredaktör: Jaakko Ruola

Operation Det Unika Skärgårdshavet/
Veijonen Consulting Oy

ISBN 978-952-69442-2-7, häftad; ISBN
978-952-69442-3-4, e-bok

Åbo 2020 (225 sidor)

Kapten Alf Eriksson från Vestansunda på Åland poserar här till höger i livbojen från ms Managua, tillhörande Mamenic Line i Nicaragua. Fartyget var byggt 1954 på Finnboda Varf i Nacka. Längst till höger står Managuas maskinchef Hilding Andersson från Möckelby, Åland. Fotot ur Rune Anderssons samling ingår i Sjöhistorisk årsskrift för Åland nr 31.

Åläningar i Nicaragua och lastångarens sista resa

Fjolårets sjöhistoriska årsskrift från Åland visar inga tecken på trötthet, trots att man nu i den årliga utgivningen kommit fram till nummer 31. En i sådana sammanhang i Finland aktningsvärd siffra. Ända sedan början har årsskriften varje gång varit intressant med ett omväxlande innehåll. Pionjärarens förståeliga tonvikt på segelsjöfart har ersatts med ofta spännande nedslag i udda sidor av sjöfart med maskindrivna fartyg.

Nu får läsaren till exempel veta hur det kom sig att en mängd åläningar bemannade

en serie moderna lastfartyg – delvis byggda i Sverige – i den centralamerikanska staten Nicaragua, vars sjöfartstraditioner knappast någonsin annars tangerat nordisk sjöfart. Vi får också läsa om kvinnors tidiga insats i sjöfarten. **Bertil Lindqvist** från Mariehamn, med en bakgrund som stuert i **Gustaf Erikssons** flotta, lyfter fram kvinnorna bakom de sjöfarande männen under 1800-talet. Han berättar om **Elin Engman** som 1938 tog över ledningen för åländska Rederiaktiebolaget Vidar när skeppsredaren och maken **Oskar Engman** dött.

För ångbåtsnostalgiker är sjökapten **Ole Lundbergs** skildring av s.s. Ledsunds sista resa från Finland till upphuggning i Hongkong fascinerande. Ledsund var byggd redan 1919 i Flensburg och hamnade 1947 på Åland. Det var en gammal, sliten och trött lastdragare med läckande nitar i skrovet som 1959 i full last via olika mellanhamnar sändes från Finland mot Hongkong. Bunker, vatten och proviant fylldes på i olika hamnar under resan.

En tidigare spannmålslast hade fått råttorna att trivas. En haj som man fått på en fiskekrok smidd av bastant järn i maskinrummet fick skjutas av kapten **Viking Öfverström** när den vildsint sprattlade på däck. En gång var Ledsund störst i den åländska flottan, nu fick hon i skrotlast sakta ånga (dryga sex knop!) till sin egen begravning. Och när man lämnat den sista hamnen i Japan råkade hon till råga på allt ut för den våldsamma tyfonen Freda som dödade 58 människor och kastade två fartyg upp på kajen i Manila.

Men Ledsund ångade fram med bara några nya sprickor i skrovet och fler läckande nitar. Ångmaskinen gick troget – men det

blev inget sentimentalt avsked på kajen när besättningen lämnade henne. Ledsund hade tjänat ut.

En lyckad operation till sjöss gjorde Kap Hornaren **Paul G. Lindroos** vintervintern 1924 ombord på fyrmastade barken Marlborough Hill på väg mot Australien. En lättmatros halkade och föll från övre bramrån i däck. Skadorna var omfattande, men efter tvekan åtog sig Lindroos, som var förste styrman ombord, att försöka sy ihop den massakerade kroppen. Han lyckades så bra att lättmatrosen efter kontroll på sjukhus i Melbourne beslöt sig för att stanna kvar iland. Om resan med Marlborough Hill berättar **Jan Forssell** i Pargas utgående från dagboksanteckningar och gamla tidningsklipp.

Thure Malmberg

Sjöhistorisk årsskrift för Åland

2018-2019:31

ISBN: 90469633

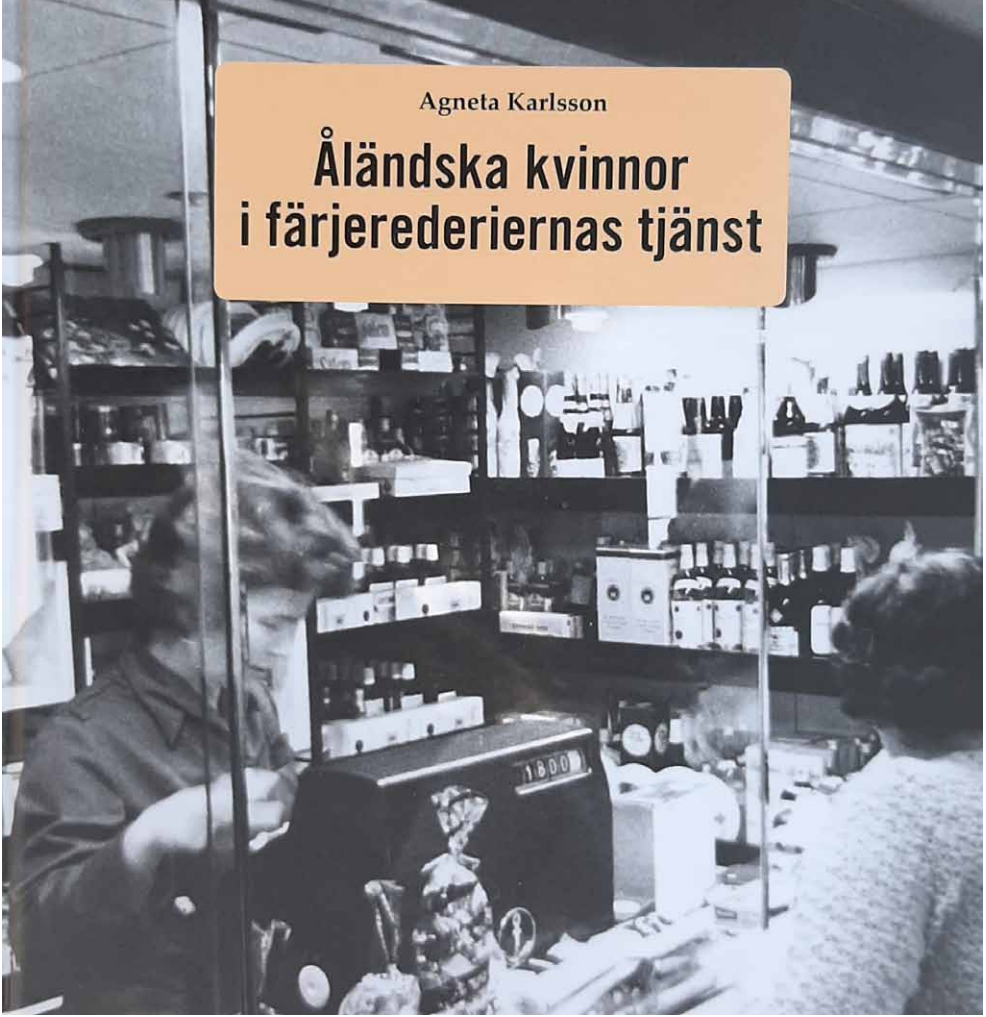
Skärgård rättar

Nej, bilden på sid 56 i nr 2/2020 föreställer inte Rönnskärs lotsstation. Vi fick inte bilden från artikelförfattaren, utan redaktionen valde den från ett bildarkiv som illustration. Tack vare artikelförfattaren och insatta läsare har vi nu kunnat slå fast att bilden är från Gåshällan, en före detta sjöbevakningsstation långt ut i Närpes skärgård. Felet kommer även att korrigeras i bildarkivet.

Detta är en bild från Rönnskär, tagen år 1999. Foto: Harri Nyman, Museiverket, CC BY 4.0

Agneta Karlsson

Åländska kvinnor i färjerederiernas tjänst

Hur de åländska kvinnorna banade väg ombord

Den åländska sjöfarten och myten om den åländske sjömannen har fått mycket uppmärksamhet genom åren. Då har det uttryckligen handlat om mannen och en manlig värld. Under de sextio åren färjetrafiken mellan Finland, Åland och Sverige varit i gång, finns det ingen dokumentation av de yrkesverksamma kvinnorna ombord. Agneta Karlsson ger de åländska kvinnorna i serviceverksamheten ombord på passagerarfärjorna ett ansikte och den uppmärksamhet som de förtjänar i sin bok som utkom våren 2020.

Boken bygger på en teoretisk bakgrund med statistiska fakta, men själva studien förankrar sig kvalitativt på intervjuer med sjutton kvinnor. Under perioden 1959 och 1985 tjänstgjorde de inom olika servicebefattningar ombord på bilfärjor och passagerarfartyg mellan Åland, Finland och Sverige. Informanterna uttalar sig direkt till läsaren under sina egna namn.

Passagerar- och bilfärjorna var revolutionerande för det åländska samhället både socialt och kulturellt. De bidrog starkt till att Åland gick från ett jordbrukssamhälle till ett tjänstesamhälle. Samtidigt banade de vägen för de åländska kvinnorna att ta plats på arbetsmarknaden på ett helt nytt sätt. Rakt uttryckt var det färjenäringen som byggde välståndet på Åland.

Gemenskapen och kamratandan ombord var stark med avsaknad av hierarkier och elitism. Anställningarna grundade sig vanligen på personliga kontakter och väl ombord kände alla ett ansvar att hugga i och växla mellan arbetsuppgifter och yrkestitlar. Med det inte sagt att arbetet inte var tungt och slitsamt, både fysiskt och psykiskt. Mycket jobb och lite vila är en sak, avsaknad av arbetsledning en annan. Kvinnorna ombord måste själv sätta ner foten mot sexuella påhopp och trakasserier och det allmänna anseendet att det endast var ”dåliga fruntimmer” som jobbade på sjön. Männens moral ifrågasattes inte, medan kvinnornas *förmodade* beteende gjordes till föremål för fördömanden.

UNDER HELA 1970-talet ansågs kvinnliga sjömän som ett lågstatusyrke. Kunde man ens kalla en servicearbetande kvinna ombord på en färja för sjöman? En riktig sjöman seglade på de stora haven och kajade inte mellan vassarna i hemknutarna. Men rent fackligt har alla som arbetat ombord benämnts som sjömän eller sjöfarare.

Alla färjeanställda drog själva konkret nytta av det ökade välståndet. Lönen var god, även för de som saknade utbildning. Med rederiernas provisionssystem som baserade sig på försäljning, ökade månadslönen avsevärt. Provisionsprocentens storlek baserade sig på arbetsuppgift, något som de åländska kvinnorna drog en stor fördel av. De jobbade helst i cafeteria, kiosk och i mässen. Provisionssystemet slopades i början av 1980-talet, men hela 1970-talet beskrivs som en guldålder med Klondikestämning. Personalen i maskin drog ingen fördel av systemet, till och med kaptenen kunde hamna neråt på lönelistan, men försäljningspersonalen täljde guld.

ATT KOMBINERA ett arbetsliv ombord med familjeliv hemma krävde naturligtvis sina sociala uppoffringar. **Agneta Karlsson** kan trots detta inte spä på myten om att de färjearbetande kvinnorna skulle ha skiljt sig i högre grad än sina systrar i land. Däremot fick de äkta männen hemma ta på sig ett större ansvar, vilket bidragit till jämställdheten i det åländska samhället.

Karlssons studie är så väl unik som intressant. Den belyser passagerarfärjan som en modern arbetsplats och ger en social och kulturell inblick i genusfrågan i det åländska samhället. Studien genererar naturligt flera följdfrågor, något författaren också tar upp. Det finns alltså uppslag för flera studier i tematiken.

Cecilia Lundberg

Åländska kvinnor i färjerederiernas tjänst

Författare: Agneta Karlsson
Meddelanden från Sjöhistoriska institutet vid Åbo Akademi nr 36
ISBN 978-952-12-3917-5

Prenumerera på Skärgård

Tidskriften Skärgård dokumenterar det mest unika område vi har i vårt land. Även ur ett internationellt perspektiv utgör våra levande skärgårdssamhällen ett kulturarv.

Prenumerera på tidskriften eller ge den som gåva - en julklapp som räcker hela året! Fyra innehållsrika nummer kostar endast 46 euro.

Beställ via www.skargard.fi eller kontakta skargard@abo.fi, +358-(0)50-4096403

Skärinytt är till för alla som vill puffa för olika evenemang av allmänt intresse i våra olika skärgårdsområden. Skicka gärna information om ditt evenemang till adressen tidskriftenskargard@gmail.com. Notera att Skärgård nästa gång utkommer i början av december, deadline cirka en månad innan.

3 oktober 2020

Mickelsmässmarknad i Houtskär

Den traditionella Mickelsmässmarknaden ordnas lördagen den 3.10 kl. 10-14 på Lyckebo torg i Näsby. Till försäljning finns närodlade produkter, bröd och andra bakverk samt handarbeten och hantverk av lokala förmågor. Välkomna!

7 oktober 2020

Finland - an archipelago in transition

En engelskspråkig workshop kring förnyelsebar energi på öar ordnas i Pargas stadshus kl 9-16. Man kan även delta digitalt. Fokus ligger på teknik och finansiering, samt grundandet av lokala arbetsgrupper där Kökar kommer att stå som exempel.

Mer info: euislands.eu

Arr.: Clean Energy for EU Islands Secretariat, FÖSS & Skärgårdshavets biosfärområde

9 oktober 2020

Hållbart hantverk i skärgården

Välkommen med på ett idé- och inspirationsseminarium, där olika aspekter på hantverk och hantverkande i skärgården presenteras och diskuteras. Vi får bland annat höra om betydelsen av det självgjorda (doktorand i etnologi Ann-Helen Sund), om att vara båtbyggare i skärgården (Joel Simberg), om ryor (hantverkstaden i Korpoström) och om hur klädföretaget Niinmun design startat och etablerat sig i Korpo. Det blir också diskussioner om programmet för det åboländska kultursamarbetet VårKultur 2021. Möjlighet att delta per distans erbjuds.

Seminarier ordnas av Sydkustens landskapsförbund i samarbete med Svenska kulturfonden och tidskriften Skärgård.

Mera info:

www.sydkusten.fi

www.varkultur.fi

Utställningar om Världsarvet Höga Kusten & Kvarkens skärgård

Varför är Kvarkens skärgård så stenig? Varför är Höga Kusten så hög och Kvarkens skärgård så låg? Hur kunde isen forma De Geer-moräner och tunnelgrottor? Vad innebär landhöjningen i längden för människor, flora och fauna? På alla de här frågorna svarar de nya utställningarna i Världsarvsporten och i Vasa stadsbibliotek i Finland och i naturum Höga Kusten i Sverige. De permanenta utställningarna bjuder även på virtuella besök bland annat till avlägsna fyröar och svårtillgängliga klapperfält i stora pekskärmar.

Mer info: www.highcoastkvarken.org

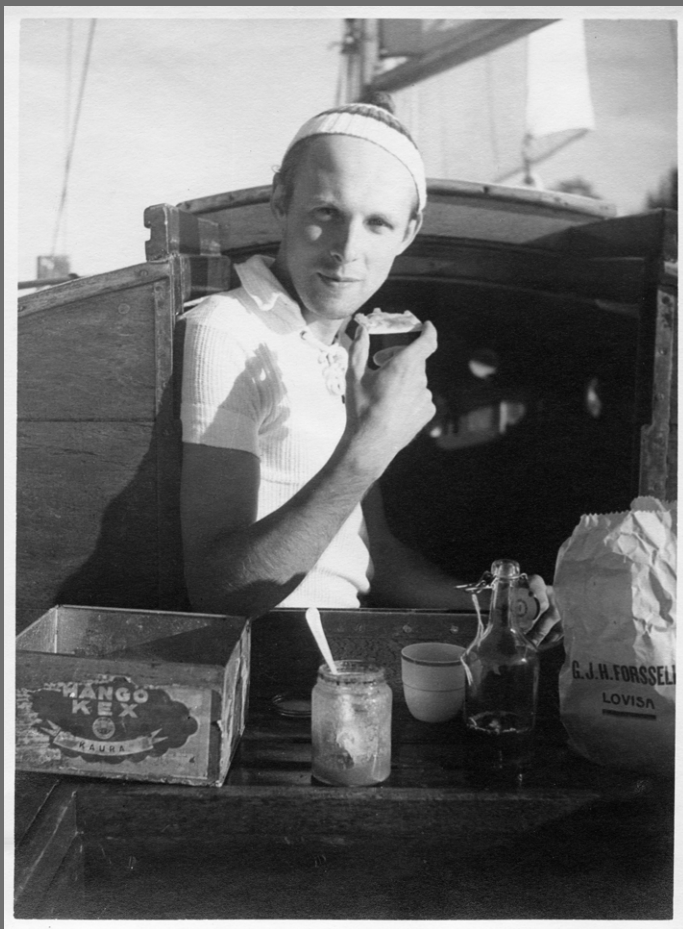

Foto: Göran Schildt/Svenska litteratursällskapet i Finland, SLSA 1150

Göran Schildt på nordiska vatten

Göran Schildt är framför allt känd för sina reseskildringar från Medelhavet. Hans seglatser i finländska och svenska vatten inte är lika omskrivna – inte minst för att han själv inte ägnade dem någon litterär uppmärksamhet. I nästa nummer kommer **Kjell Andersson** att fördjupa sig i hans nordiska seglatser. Anderssons tes är att de var en "förövning" inför resorna på Medelhavet. Dessa kan inte helt förstås om man inte tar i beaktande Göran Schildts tidigare seglarerfarenhet och mångsidiga bekantskap med livet på en båt, inte minst socialt. På bilden intar Göran Schildt ett mellanmål på sin båt *Liberté*, som han seglade åren 1945–46.

Förutom Schildt kommer nästa nummer att fokusera på företagare och företagssamhet i skärgården.

Med önskan om en fin höst!
Skärgårds redaktion

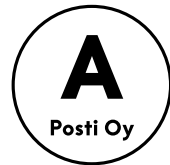
Sista bilden

Prenumerera på Skärgård!

- Nr 1/2003 Strandhugg i Österbotten (104 s.) **slutsåld**
Nr 2/2003 Ekologer, eldsjälar och föränderlig mångfald (112 s.)
Nr 3/2003 Åspingen – bortglömt kulturarv? (72 s.)
Nr 4/2003 Vårt unika träbåtsarv (96 s.) **slutsåld**
Nr 1/2004 Estlandssvenska Aiboland (136 s.)
Nr 2/2004 Utö fyr- och lotsamhälle (120 s.) **slutsåld**
Nr 3/2004 Kustliv och skärgårdskultur (88 s.)
Nr 4/2004 Tillståndet i Östersjön (72 s.)
Nr 1/2005 Folkloristik (72 s.)
Nr 2/2005 Kökar (64 s.) **slutsåld**
Nr 3/2005 Arktiska latituder (80 s.)
Nr 4/2005 Landskap i förändring (76 s.)
Nr 1/2006 Skärgårdens nya konstellationer (88 s.)
Nr 2/2006 Åländska skärgårdskommuner (88 s.)
Nr 3/2006 Ur västnyländska annaler (84 s.) **slutsåld**
Nr 4/2006 Sibbo – hotad kulturbygd (84 s.)
Nr 1/2007 Skärgård 30 år (84 s.)
Nr 2/2007 Norra Kvarkens landhöjningsrike (68 s.)
Nr 3/2007 Finska kriget 1808-09 (108 s.) **slutsåld**
Nr 4/2007 Trettio årgångar med Skärgård (64 s.)
Nr 1/2008 Skärgårdssamarbetet 30 år (68 s.)
Nr 2/2008 Natur i förändring (60 s.)
Nr 3/2008 Museer i kustland och skärgård (60 s.)
Nr 4/2008 Sydbottnisk horisont (80 s.)
Nr 1/2009 Arkeologi (80 s.)
Nr 2/2009 Vårt värdefullaste kapital (64 s.) **slutsåld**
Nr 3/2009 Kimitoön (60 s.)
Nr 4/2009 Naturfientlig populism (72 s.)
Nr 1/2010 Skärgårdsdelegationen 60 år (100 s.)
Nr 2/2010 Korpo, ytterst i staden (72 s.)
Nr 3/2010 Energi och miljö (60 s.)
Nr 4/2010 En senhöstdag i skärgården (88 s.)
Nr 1/2011 Öborna berättar (84 s.)
Nr 2/2011 Konst och kultur (84 s.)
Nr 3/2011 Glesbygd i förändring (68 s.)
Nr 4/2011 Resurslandskapet (80 s.)
Nr 1/2012 Kaj Dahls skärgårdsarv (108 s.) **slutsåld**
Nr 2/2012 Mervärde i Skärgård (84 s.)
Nr 3/2012 Skutor och farleder (68 s.)
Nr 4/2012 Kvinnokraft (76 s.)
Nr 1/2013 Om jakt & fångst (84 s.)
Nr 2/2013 Från Okavango till Kuggom (76 s.)
Nr 3/2013 Uppdrag i norr (76 s.)
Nr 4/2013 Mat som hantverk (80 s.)
Nr 1/2014 Skärgårdshavet jubilerar (88 s.)
Nr 2/2014 Ur Anders Munsterhjelm's dagböcker (88 s.) **slutsåld**
Nr 3/2014 Föreningsaktörer i skärgård (88 s.)
Nr 4/2014 En trend att bryta (80 s.)
Nr 1/2015 Att dokumentera är viktigt (80 s.)
Nr 2/2015 Hangö – mitt i havets famn (108 s.)
Nr 3/2015 Öar och skär (88 s.)
Nr 4/2015 Kekkonen i skärgård (72 s.)
Nr 1/2016 Rosenholm, Lillmälö och Stundars (80 s.)
Nr 2/2016 Skärgårdsturism (72 s.)
Nr 3/2016 Sol och vatten (72 s.)
Nr 4/2016 Finland 100 år (72 s.)
Nr 1/2017 Konst (76 s.)
Nr 2/2017 Skärgårdens mat (80 s.)
Nr 3/2017 Dass, solkraft och hållbarhet (76 s.)
Nr 4/2017 Skärgård 40 år (80 s.)
Nr 1/2018 Vinter och is (88 s.)
Nr 2/2018 Den nya generationen (88 s.)
Nr 3/2018 Från fåglar till Pipping (72 s.)
Nr 4/2018 Våra dialekter (80 s.)
Nr 1/2019 Vandring genom nordiskt kulturlandskap (80 s.) **slutsåld**
Nr 2/2019 Vrak och skeppsbrott (92 s.)
Nr 3/2019 400 år på Själö (84 s.)
Nr 4/2019 Bland tjänstemän och eldsjälar (96 s.) **slutsåld**
Nr 1/2020 Fiskaren och fisken (80 s.)
Nr 2/2020 Fyrar och navigering (100 s.)

Prenumerera via www.skargard.fi eller skargard@abo.fi, tfn: (02) 215 4944. Årsprenumeration i Finland endast 46 €, utomlands 50 €. Lösnummer kostar 15 €/st inklusive porto. Prenumerationen är förlöpande tills den sägs upp.

www.skargard.fi

Posti Green

En riktig liten skärgårdsstad.

Ett havsnära boende med all service på två språk,
i en trygg och levande småstad. Var annars än i Pargas?

enriktiglitenstad.fi

PARGAS

PARAINEN